

Aspects of the
Attachment to the
Local Community.
Comparative Study
upon Two Roma
Communities

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

Studiu comparativ asupra a
două comunități de romi
căldărari bogați

MONICA ȘERBAN

The paper is focusing on the description of two rural gipsy communities. Both communities are rich and impressing by the dimension of the houses. The people have no formal jobs, being involved in the informal, sometimes illegal, economy. The paper is trying to answer to a very important question: which is the impact of present changes in Romanian society on these communities?

A vorbi despre romi este o chestiune "la modă". Rromii, ieșiți din anonimat după 1989, au devenit brusc o populație pentru care "trebuie" făcut "ceva". Trebuie să le căutăm identitatea și să le spunem care este, trebuie să le arătăm propria lor istorie, trebuie să-i învățăm să meargă la școală, să-i învățăm "să comunice"...

Dacă rromii sunt săraci, acțiunea este "îndreptătită". Ei chiar trebuie ajutați!

"Problema" sunt rromii bogați. Cu ei ce poți să faci?

Nedumerirea unui primar dintr-o localitate unde există o comunitate de romi bogați "Da' de ce să-i cercetați tocmai pe ăștia, nu sunt destui români săraci?! ăștia sunt bogați de nu mai știu ce să facă cu banii. Da' să știți că țiganu' tot țigan rămâne. Asta este!" pare îndreptățită.

Totuși ea poate fi un răspuns.

Rămân oare "țiganii tot țigani" într-o astfel de comunitate?

Am încercat să aflăm o parte din răspunsul la această întrebare plasând discuția în termenii atașamentului față de comunitatea locală. (vezi D. Sandu, 1996).

Pentru a pune în evidență acest aspect, am urmărit modul în care se structurează relațiile sociale interindividuale, dacă se stabilesc cu predilecție între membrii comunităților respective, dacă există o modalitate internă de rezolvare a conflictelor și, pe de altă parte, conformismul indivizilor la normele comunității. Analiza este de fapt o comparație între două comunități de romei bogăți. Este vorba de două comunități de romei căldărari, una situată în sudul țării (în localitatea Buzescu din Județul Teleorman), cealaltă situată în Moldova (în comuna Ciurea, localitatea Zanea, județul Iași).

Comparația se bazează pe două studii de caz, unul realizat în perioada decembrie 1996-mai 1997 (la Buzescu) și un altul realizat în mai 1998 (la Ciurea).

Ambele cercetări au un caracter explorator, metoda de investigație utilizată fiind interviul.

Prezentarea celor două comunități

Comuna Ciurea

Comuna Ciurea este situată în județul Iași la aproximativ 5 km de orașul Iași, pe drumul județean 248 Iași-Vaslui.

Ciurea este una dintre comunele mari ale județului, cu o populație estimată în momentul de față la circa 9000 de locuitori, cu o suprafață totală de aproximativ 49,2 kilometri pătrați, incluzând în alcătuire 7 sate: Hlincea, Ciurea, Piciorul Lupului, Curături, Slobozia, Lunca Cetățuii, Zanea.

Cercetările arheologice de pe teritoriul comunei au pus în evidență urme de locuire ale acestui spațiu încă din paleoliticul superior, dar datele care atestă cu certitudine locuirea datează din neoliticul superior. Secolele III-XI sunt marcate de existența unor urme incomplete de locuire,

pentru ca în secolele XI-XIII descoperirile să susțină ipoteza prezenței în acest spațiu a unor comunități locale închegate.

Cea mai veche așezare a comunei este satul Hlincea, atestat documentar din secolul XV. În ordinea cronologică a atestărilor documentare, urmează satul Slobozia, atestat la sfârșitul secolului XVI.

Satul Ciurea este atestat documentar în secolul XVII (1654), apărând în documentele vremii ca alcătuit dintr-o populație colonizatoare, se pare de origine ucrainiană, maghiară, slujitori boierești și mănăstirești sloboziți (scutiți de dări).

Către sfârșitul secolului al XVIII-lea apar în documentele vremii satele: Piciorul Lupului, Curături (1772) cu o populație migrată din Ciurea, Lunca Cetățuii (care înglobează cu timpul și cătunul Baba Novac), Zanea (1774). Cel mai nou sat al comunei este Dumbrava, înființat în 1891.

În anii '70, pe teritoriul comunei este înființată o colonie de muncitori, veniți din diverse regiuni ale Moldovei să lucreze pentru Combinatul de Utilaj Greu Iași (CUG). Colonia cunoaște o dezvoltare rapidă de la sfârșitul anilor '70: în 1979 este înființată o școală; în anii '80 sunt construite blocuri. Acest cartier, inclus în alcătuirea satului Ciurea, definitivează practic actuala configurație administrativă a comunei.

Primele date certe de recensământ referitoare la populația Comunei Ciurea datează din anul 1912, când comuna includea 10 sate. Populația totală a comunei înregistrată la acest recensământ era de 2798 de locuitori, crescând la 3318 locuitori la recensământul din 1930, 4080 locuitori în 1956, 5968 în 1966, 6897 în 1977 și 8020 de locuitori la recensământul din 1992, populația actuală fiind estimată la aproximativ 9000 locuitori.

Datele de recensământ din 1992 indică o populație alcătuită din punct de vedere etnic în majoritate covârșitoare din

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

români (a fost înregistrată o singură persoană de altă naționalitate decât cea română, un maghiar), în datele oficiale neapărând practic nici un individ de naționalitate rromă. Faptul nu se datorează absenței rromilor din comună și nici procesului de autoidentificare a acestora ca români, așa cum ar putea părea în primă instanță, ci faptului că asupra populației de rromi din localitatea Zanea (care include întreaga populație aparținând acestei etnii de pe teritoriul comunei), nu a fost practic efectuat recensământul. Date certe referitoare la populația de rromi apar abia în 1997, când primăria organizează o acțiune prin care încearcă completarea registrului agricol al comunei.

Din punct de vedere al religiei, majoritatea populației comunei este creștin-ortodoxă, la recensământul din 1992 fiind înregistrați și 2 adventiști, 1 reformat, 1 penticostal, 2 creștini după Evanghelie și 52 de romano-catolici.

Pe teritoriul comunei sunt amplasate două obiective industriale: Fabrica de cărămidă înființată în anul 1891 și Secția de Industrializare a lemnului Ciurea construită în 1949.

Existența acestor întreprinderi ca și proximitatea spațială în raport cu orașul Iași a făcut ca o bună parte a populației să fie angajată în industrie (în special din cartierul de blocuri). Disponibilizările masive din industrie de după 1989, combinate cu retrocedarea terenurilor agricole, au condus la reorientarea unei părți însemnate din populația adultă către agricultură (creșterea animalelor și cultivarea plantelor). (Comuna are o suprafață agricolă de 2873 ha, dintre care 1753 ha de teren arabil, 446 ha pășuni, 339 ha fânețe, 227 ha vii, 108 ha livezi).

Pe lângă agricultură, ca ocupații cu tradiție în zonă, sunt prelucrarea lemnului (fondul forestier actual al comunei este de 1427 ha) și confecționarea de teracote (solul argilos oferă materia primă necesară

unei astfel de ocupații).

În prezent pe teritoriul comunei există cinci școli, trei grădinițe și un cămin cultural.

Situația rromilor în localitatea Ciurea

În comuna Ciurea există o comunitate de rromi (aproximativ 700 de indivizi), rromi din neamul căldărarilor, proveniți dintr-o populație nomadă, așezați în zonă compactă într-unul dintre sate, Zanea.

Atestat documentar din anul 1774, satul Zanea (menționat și sub numele de Zania sau Zanca) a fost inițial locuit exclusiv de români. Era vorba despre un sat de dimensiuni reduse (aproximativ 50 de familii în anii '60), cu o structură tipică satelor de deal (așa numitele "sate răspândite").¹

Primele familii de rromi s-au stabilit în localitate în anul 1963 (din motivele anterior amintite nu se poate preciza care era numărul populației de români în momentul așezării rromilor aici). Este vorba despre șapte familii de rromi (după alte variante zece), care primesc aprobarea primarului comunei Ciurea din acea perioadă, de a se stabili în cătunul Zanea, pe un teren liber (îmășul satului).

În anii '60, autoritățile comuniste hotărâseră sedentarizarea rromilor nomazi, lăsând la latitudinea autorităților locale faptul de a accepta sau nu aceste grupuri, cu obligația ca atunci când sunt acceptate, fiecare familie să primească o anumită suprafață de pământ (pentru satul Zanea a fost vorba de o suprafață de 250 de metri pătrați).

Numărul de rromi stabiliți inițial la Ciurea a fost îmbogățit treptat de alte grupuri mici de rromi nomazi, veniți până, se pare, în anii '70 (aproximativ 1975).² Așezarea acestor noi grupuri nu este întâmplătoare, dimpotrivă, ea face trimitere la vechea organizare a rromilor nomazi. (Rromi nomazi erau organizați în grupuri

relativ mici (5 până la 10 familii/corturi), care aveau drept conducător un bulibaşa. Fiecare dintre aceste grupuri făcea parte dintr-o "organizație" mai mare, ale cărei criterii de constituire erau neamul (în cazul de față rromi căldărari nomazi) și, se pare, răspândirea teritorială. Există, dincolo de bulibaşa fiecărui grup, un bulibaşa care "răspundea" de rromii din mai multe județe.) Așezarea primului grup în Zanea pare să fi fost urmată de alte grupuri care se aflau sub conducerea aceluiași bulibaşa pentru "mai multe județe".

Faptul că, cu excepția a trei familii din sat, toate celelalte poartă numele Stănescu este un argument pentru a susține că grupurile de rromi care s-au așezat la Ciurea (Zanea) au fost cândva sub conducerea aceluiași bulibaşa. (Stănescu este numele atribuit de autorități unui bulibaşa din perioada interbelică. Ori, una dintre funcțiile cele mai importante ale unui bulibaşa era legată de "raportarea la exterior": el avea obligația de a prezenta autorităților din localitățile unde grupul de rromi se așeza temporar, un tabel cu numărul, sexul și vârsta fiecăruia dintre membrii grupului nomad, iar rromii dintr-un grup erau trecuți în aceste tabele cu numele celui care îi reprezenta.)

Dacă primele familii care s-au așezat în Zanea aveau acordul autorităților locale, este greu de spus dacă acest lucru a fost valabil și pentru grupurile venite mai târziu. Primarul actual susține că așezarea majorității rromilor a fost abuzivă. Acesta este și motivul pentru care cea mai mare parte a lor nu au acte de proprietate asupra pământului pe care și-au construit locuințele. De altfel și modul de așezare a caselor (sunt gospodării la care nu se poate ajunge altfel decât prin curțile altora) și faptul că suprafața de teren neconstruită este foarte redusă sunt argumente care susțin afirmația.

Creșterea numărului de rromi (la care au contribuit deopotrivă natalitatea

ridicată și venirile altor grupuri) combinată cu obiceiul ca la căsătoria fiecărui fiu familia acestuia să-i construiască o casă nouă, au condus la extinderea "satului țigănesc" (M.T., locuitor român al satului Zanea), și la conflicte cu populația deja existentă (se pare că o parte dintre locuitorii români ai satului au fost nevoiți să se mute din cauza dificultăților de conviețuire), ajungându-se la situația de astăzi, când, în localitatea Zanea, mai există aproximativ 30 de familii de români, adunate într-o parte a satului și trei familii în cealaltă extremitate a "satului țigănesc".

Momentul sedentarizării, cu toate că a fost vorba de un proces dictat de autoritățile comuniste este perceput pozitiv de rromi ("Statu' ăsta ne-a stabilit aici... Și le mulțumim foarte mult" S.B., rrom).

Dacă vremurile de altă dată erau vremuri frumoase ("Era bine atunci... eram cu corturile, se făcea joc cu fete, cu băieți, era bine..." S.T., rrom, cel mai bătrân locuitor al satului), totuși acum este "...mai bine...", pentru că acum "ne-am colectivizat...avem casă" spune unul dintre subiecți, "sîntem la fel cu românii, ne-am făcut case, munșim...". Sedentarizarea este deopotrivă consfințirea trecerii la un statut de egalitate cu ceilalți, cu majoritatea, fără ca acest fapt să implice pierderea identității ("...noi legea noastră nu ne-o lăsăm..." C.T., rrom).

Poate că unul dintre motivele acestei percepții este faptul că procesul de sedentarizare nu a fost unul brusc. După ce s-au stabilit la Zanea, rromii au continuat o bună perioadă de timp să practice un regim de viață "seminomad". În ce consta acest seminomadism? Perioada rece a anului era alocată confecționării de cazane, muncă la care participa întreaga familie, inclusiv copiii. De primăvara devreme până toamna târziu, familia era plecată din localitate pentru a comercializa marfa.

Din interviuri reiese că s-a produs practic o adaptare treptată la situația de

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

sedentarism și încă și astăzi această practică a plecărilor "pentru afaceri", chiar cu toată familia, este utilizată de o parte din familiile mai sărace.

Trebuie precizat faptul că procesul de sedentarizare a presupus o restrângere treptată a ariei în care rromii își vindeau marfa ca și a perioadei deplasărilor, cu tendința ca funcția de comercializare să revină exclusiv bărbatului. Aceste modificări intervenite în de modul tradițional de obținere al veniturilor a fost corelat cu implicarea în alte tipuri de activități. O parte din bărbați au fost angajați, după stabilirea în comuna Ciurea, la Cooperativa "Prestațiunea" din Iași ("...fo' zece inși eram la "Prestațiunea"... da' nu ne dă pensie nu ne dă nimic..." S.C., rrom).

Trecerea de la economia socialistă la economia de piață ca și retrocedarea aurului confiscat în timpul perioadei comuniste (fapt care aduce importante resurse materiale pentru o bună parte din familiile de rromi), au deschis un spațiu nou pentru obținerea veniturilor. O serie de familii își deschid firme, inițial asociații familiale, ulterior societăți cu răspundere limitată, al căror obiect de activitate este în special legat de comercializarea de metale neferoase. Aceste activități, desfășurate la limita legalității sau adesea trecând dincolo de aceasta, au permis obținerea unor venituri ridicate care se materializează în special în construcția de vile, achiziționarea de autovehicule și de aur. Astăzi rromii din Ciurea sunt recunoscuți ca unul dintre cele mai bogate grupuri de populație din zonă.

Implicarea în afaceri nu este totuși o caracteristică generală, pentru toți membrii comunității. Există familii care nu au încetat nici un moment să-și obțină veniturile din activitatea tradițională de confecționare de cazane fie din cauza faptului că nu au avut resurse să se implice în afaceri, fie au preferat să păstreze "moștenitura de la moși" (să păstreze aurul în forma în care l-au primit, lingouri la Banca Națională).

În prezent comunitatea de rromi de la Zanea numără 163 de gospodării, cu o populație de 623 locuitori (după datele primăriei din localitate), 703 după estimările poliției.

Comuna Buzescu

Localitatea Buzescu este situată în Județul Teleorman, în plină Câmpie Română, la aproximativ 10 kilometri est de orașul Alexandria, pe Drumul Național 6, care face legătura între București și partea de vest, a țării.

Primele așezări omenești pe teritoriul actual al comunei datează din secolul al XIII-lea, figurând printre satele numite "slobozii", datorită genezei lor în urma dezrobirii șerbilor.

În anul 1860 este înființat, printr-o hotărâre a Consiliului de Miniștri, orașul slobod numit inițial Cuza, denumit ulterior Buzescu, prin aprobarea și pe moșia unui prinț de origine sârbă, Miloș Obrenovici, proprietarul, în acea perioadă, a mare parte din pământurile din zona respectivă.

Datorită legii rurale se revine asupra hotărârii de înființare a orașului, noua localitate fiind trecută în categoria comunelor (din rațiuni de dezvoltare a orașului Alexandria căruia i-ar fi făcut "conconrență").

Populația noii localități a crescut treptat de la 200 de familii în anul 1860 la 1885 de locuitori în 1909, circa 3464 de locuitori în 1942 și peste 5000 în 1972.

Rromii au venit în localitate după 1907. În perioada 1907-1909 s-au stabilit în comuna Buzescu 10-12 familii de rromi căldărari, numărul lor inițial fiind, de aproximativ 40 de indivizi. Natalitatea ridicată (10-12 copii/familie) face ca numărul lor să crească rapid ajungând la 322 de rromi căldărari (aproximativ 9,3 % din totalul populației) și 9 rromi vătrași (veniți probabil mai târziu din localitățile învecinate) în 1942. La același recensământ din

24 iunie 1942 din cele 660 de familii înregistrate în localitate 47 erau de romi căldărari și una de romi vâtrași.

Cifrele trebuie tratate cu oarecare rezervă având în vedere mai multe considerații. În primul rând este foarte probabil să fi existat o distincție destul de accentuată între romi și ceilalți locuitori ai satului, datorită venirii relativ recente a acestora în localitate, datorită sărăciei acestora și nu în ultimul rând datorită modului lor de a-și câștiga existența care presupunea un regim de viață seminomad: mare parte a anotimpului rece se ocupau de confecționarea cazanelor iar din primăvară până toamna târziu erau plecați să le comercializeze. De aceea este foarte probabil să fi existat o slabă integrare în comunitatea locală.

În plus, cum menționa Ion Chelcea, pentru fiecare comună era "rușinoasă" (Ion Chelcea, 1944) existența unei asemenea populații (mai ales în număr mare) și în aceste condiții multe dintre cazurile, chiar declarate, de romi au fost (probabil) trecute sub tăcere, cu atât mai mult cu cât era vorba de o populație care locuia doar temporar în comună.

Treptat, rromii - se impune precizarea ca în discuție sunt rromi căldărari, ceilalți fiind nesemnificativi sub aspect numeric - devin sedentari, actuala populație fiind în bună măsură descendenții primelor familii venite în sat.

Ultimele date de recensământ, cele din 1992, indică o populație a comunei de 4532 de locuitori, populație alcătuită, din punct de vedere etnic, din români, care reprezintă mare parte a acesteia și o populație destul de numeroasă de romi, (1021 de indivizi) (cu cele două neamuri: rromi căldărari și rromi vâtrași).

Evaluările populației realizate de poliția localității atestă, în anul 1994, un număr de 1450 de familii cu o populație totală de 4722 de locuitori, dintre care 250 de familii de căldărari, cu o populație de 990 de locuitori, precum și un număr de 6

familii de rromi de vatră (incluzând în această categorie: fierari și potcovari) cu un număr de 11 membrii. Populația de romi a ajuns astfel de la 9,3 % în 1942 la aproximativ 21 % în 1994 din totalul populației. (Se impune precizarea ca datele obținute de la poliția din localitate au la bază procedeul de heteroidentificare.)

În comună există, în prezent, o școală, două grădinițe, o biserică creștin ortodoxă și o altă a cultului adventist, un dispensar medical.

Majoritatea locuitorilor comunei sunt creștini ortodocși.

Până în 1989 o mare parte a locuitorilor comunei erau implicați în activități în industrie (în orașele Alexandria și Roșiori) și agricultură.

O bună parte a populației era navetistă sau "seminavetistă", situație favorizată și de așezarea comunei ca și de mijloacele de legătură cu orașele cele mai apropiate (cale ferată, șosea națională).

După '89 situația în această provincie nu s-a schimbat fundamental. Restructurările care au afectat economia celor două centre care absorbeau forța de muncă în industrie a condus la disponibilizarea unei părți însemnate a populației navetiste și, în multe cazuri, această populație s-a stabilit în sat, "înghițită", ca ocupație, în agricultură.

Trebuie remarcat că nu există alte posibilități locale de absorbție a forței de muncă (fabrici, mici investiții private etc.).

Situația rromilor în localitatea Buzescu

Rromii care constituie subiectul în cadrul studiului de față aparțin, sau cel puțin au aparținut, ramurei rromilor căldărari. Activitatea specifică practică de aceștia era confecționatul cazanelor de aramă pentru fabricarea de țuică în gospodărie, cazane de dimensiuni mici în general ("căldări"), precum și instrumentele auxiliare folosite la producerea bău-

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

turii respective. Zona în care se află localitatea, Județul Teleorman, este una din zonele în care, datorită suprafețelor relativ restrânse de vii, precum și datorită "materiei prime" care se găsește din plin (corcođușele), Țuca este o băutură în general nelipsită din casa unui gospodar. Faptul acesta, precum și obiceiul ca fiecare gospodărie să-și producă "în casă" respectiva băutură a făcut ca rromii căldărari să găsească o piață de desfacere relativ bună, care le-a permis, după venirea lor în localitate, să se stabilească aici, să-și construiască locuințe și să practice, pentru început, un regim seminomad.

În cadrul acestei populații se poate practic vorbi de o sedentarizare treptată, coordonată de obținerea unor profituri care să le permită "luxul" de a sta numai într-un loc și de a-și permite o casă.

Posibilitățile de câștig ilicite, accentuate mai ales în perioada de după evenimentele din 1989 au determinat reorientarea către alte activități decât cele tradiționale (trafic de metale neferoase). Treptat, aceste activități, în care rromii sau implicat pe baza relațiilor de rudenie, au condus la discrepanțe majore din punct de vedere material între membrii comunității inițiale.

Rromii care au bani încep să se mute în centrul satului (centru care în bună parte era locuit până atunci de români), unde își construiesc vile (bogat ornamente în exterior și interior...) își cumpără mașini, de obicei străine ("Mecedesu" e cea mai tare mașină, dacă ai Mercedes înseamnă că ești cineva", S.C., rrom).

În momentul de față rromii bogați constituie practic un grup distinct de restul populației de rromi din localitate. Intrarea în grupul acestor rromi este în mod clar condiționată de posibilitățile materiale: banii care sa-ți permită să-ți construiești o vilă, semnul cel mai vizibil "distinctiv" al grupului. Faptul de a avea vilă plasează un individ mai degrabă în afara grupului rro-

milor săraci, fără ca asta să însemne neapărat intrarea definitivă în celălalt grup. Această intrare trebuie confirmată de comportamentul ulterior, de capacitatea de a se menține la același nivel cu aceștia, în caz contrar individul respectiv "riscă" să fie marginalizat. (Cazul concret al unui rrom care nu mai avea bani să-și termine al doilea etaj al vilei, situată în centrul satului. El se simțea "în afară": "ăștia nu se uită la tine dacă nu mai ai bani." (C.G., rrom).

Subiectul analizei de față, îl constituie, pentru Buzescu, această comunitate de rromi bogați.

Aspecte legate de comunitate

Interesul pentru comunitatea locală este îndreptat în cazul de față, spre încercarea de a vedea în ce măsură membrii acesteia sunt orientați (sau nu) în alegerile, comportamentele lor, de comunitate, de normele acesteia. Ținând cont de acest scop, am urmărit, pe de o parte, relațiile care se stabilesc între membrii comunității (relațiile sociale interindividuale: relații de prietenie, de colaborare, de dușmănie sau de conflict (Ioan Mihăilescu, 1994)) și, pe de altă parte, conformismul la normele comunității.

Ideea a fost de a vedea dacă relațiile de prietenie și colaborare se stabilesc cu predilecție între membrii comunității sau se orientează către indivizi din afara acesteia. Stabilirea relațiilor interindividuale pozitive cu predilecție între membrii comunităților respective a fost considerat ca un "indicator" al atașamentului față de comunitate, implicit al tradiționalismului.

Pentru relațiile de competiție am încercat pe de o parte identificarea unei resurse care dă naștere competiției și, pe de altă parte, grupul/grupurile cu care cele

două comunități intră în competiție. Ca și pentru relațiile de prietenie și colaborare, semnificativă pentru a da seamă de atașamentul față de comunitatea locală a fost considerat faptul că grupul de referință în această competiție este (dacă este) identic cu grupul de apartenență principal.

Legat de relațiile conflictuale, am urmărit modul de soluționare a acestora, în interiorul comunității, respectiv apelând la instanțe "exterioare" acestora. Rezolvarea internă a conflictelor/situațiilor conflictuale a fost considerat de asemenea un "indicator" pentru atașamentul față de comunitatea locală.

Conformismul la normele comunității a fost analizat prin prisma abaterilor de la câteva norme, urmărite atât cât a fost posibil pentru o perioadă de timp (5 ani), ca și a modului în care aceste abateri/tipuri de abateri au fost/sunt sancționate.

Normele considerate sunt reprezentative pentru orientarea individului către familie și pentru localism (ambele aspecte semnificative pentru tradiționalism (D. Sandu, 1996)).

Relații de prietenie

În raport cu relațiile de prietenie, am încercat să urmărim cine sunt partenerii implicați în acest tip de relație, dacă ei aparțin sau nu cu predilecție grupurilor respective de rromi (s-a urmărit dacă se leagă sau nu relații de prietenie cu români, cu rromi din alte comunități, dacă există anumite comunități cu ai căror indivizi aceste relații se stabilesc cu predilecție, dacă există, și care sunt regulile care reglementează stabilirea acestui tip de relații în interiorul comunităților respective).

Pentru identificarea acestor aspecte, subiecților li s-a cerut să definească în primul rând ce este un/o prieten/ă și să precizeze cine le sunt prietenii.

Pentru ambele comunități definiția dată relației de prietenie este asemă-

nătoare. Ceea ce se remarcă însă, și diferențiază cele două moduri de definire, este menționarea "ajutorului", indiferent de ce natură este acesta, ca atribut al prieteniei, pentru comunitatea de la Buzescu. Pentru comunitatea de la Ciurea nu apare această mențiune la nivelul interviului (ajutorul este accentuat atribuit membrilor familiei).

În aceste condiții, am încercat nu numai identificarea prietenilor, ci, complementar, și a persoanelor care "te ajută atunci când ai nevoie".

În cazul comunității de la Buzescu sunt menționați printre prieteni românii (ceea ce nu apare în nici unul dintre interviuri la Ciurea) ("...vin la noi la petreceri și români, cum să nu..." T.M., rrom), dar, prietenii sunt în aceste cazuri fie oameni de care ai avut nevoie (meșterul care a construit vila, cel care instalează telefoane etc.), fie persoane "importante"/"respectate" din localitate.

Aceste relații par să fie întreținute în primul caz de nevoia unui serviciu (pentru prima categorie amintită) sau pentru că sunt dătătoare de prestigiu (a doua categorie).

De "meșterul" care a construit vila, spre exemplu, s-ar putea să mai ai nevoie la viitoarea construcție (însuși meșterul este conștient de acest lucru: "Ăștia zice că e prieteni cu mine. E prieteni că mai vine să mai construiască, da' eu le beau vinu' și gata suntem prieteni, ce mai...").

Dacă te vizitează unul dintre profesorii de la școală, în schimb, înseamnă că nu ești un "oarecare" în sat ("Ei se laudă că am fost la ei în vizită, merg din curiozitate, câteodată, când am timp, ca să vad ce-au mai făcut..." I.P.-profesor la școala din localitate).

Aceste relații nu depășesc însă nivelul "întâlnirilor" la "un pahar de vin" și de cele mai multe ori accidentale ("...am trecut pe acolo, și-am intrat..." I.P.-român).

A cere ajutorul unor "prieteni"

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

români este evitat: "...ca să te ajute, te duci tot la ai tei, nu te duci la români..." T.F., rrom). Niciodată românii nu apar menționați în interviuri în "categoria" persoanelor care "te ajută dacă ai nevoie". (Deși interviurile nu au vizat populația de români, cele câteva discuții cu localnicii pun în evidență aceeași atitudine și din partea acestora: "...nu e bine să te bagi cu țiganii, chiar dacă are ei case și sunt bogați, te mai duci mai bei un pahar de vin, da' țiganu' tot țigan, mai bine să nu știi ce face..." T.P.-localnic, român.)

Pentru comunitatea de la Ciurea distanțarea față de români este mai accentuată. Românii cu care "da, da... ne înțelegem... foarte bine" nu sunt incluși în răspunsurile la întrebările referitoare la relațiile de prietenie în categoria prietenilor.

Totuși mențiunile de genul, "priamarul e prieten cu mine..." (bulibașa), "...are prietini pin poliție, pin procuratură" apar frecvent. Importanța acestor "relații" în câștigarea prestigiului în comunitate poate constitui, ca și la Buzescu de altfel, o justificare a faptului că aceste persoane apar menționate ca prieteni. Este de remarcă că numai persoane "importante", "ceva mare" sunt amintite, iar "prietenia" nu pare să fie legată de un individ anume ci în primul rând de o poziție pe care aceasta o ocupă momentan. Pragmatismul este evident cel care fundamentează relațiile grupului cu exteriorul. Aceste relații sunt întreținute dacă pot fi convertite rapid și eficient în resurse.

Situația diferită a celor două comunități face ca "separarea" de români, în această privință, să fie mai pronunțată în cazul rromilor de la Ciurea. Aici există în primul rând o separare foarte clară la nivelul locuirii - satul de rromi este practic distinct de satul de români. Și rromii bogați de la Buzescu locuiesc "separat" și s-a ajuns practic la constituirea unei adevărate "insule" de vile ale rromilor, dar în interiorul satului de români.

În plus, stabilirea populației de rromi la Buzescu s-a produs treptat, familie cu familie, și mult mai devreme decât la Ciurea, începând din 1907 pentru primii, din anii '70 pentru ceilalți. Copiii primilor frecventează "dintotdeauna" aceeași școală cu copiii românilor (la Ciurea există școală unde merg doar copiii rromi, nu și cei români), merg la aceeași biserică, din localitate, ca și românii (rromi de la Ciurea frecventează Biserica "Sfânta Paraschiva" din Iași și nici măcar morții nu și-i îngropă în cimitirul satului ci tot la Iași).

Este evident că între populația de rromi de la Buzescu și populația majoritară există relații mai strânse, iar unul dintre argumente este mai buna cunoaștere a limbii române - în interviuri nu au apărut probleme de înțelegere a sensului cuvintelor, ceea ce s-a întâmplat frecvent pentru rromii din comunitatea de la Ciurea.

Conviețuirea diferită ca perioadă de timp dar și renunțarea/nerenunțarea la o serie de însemne tradiționale distinctive fac ca distanța între membrii celor două comunități și populația majoritară să fie diferită, chiar dacă pentru nici una dintre ele nu se poate vorbi despre pierderea identității.

Între prieteni, pentru comunitatea de la Buzescu, nu apar însă menționați rromi din alte comunități, nici măcar indivizi care aparțin comunităților de rromi căldărari/rromi căldărari bogați.

Rromii de la Buzescu, chiar dacă se declară "țigani căldărari", spun despre ei înșiși că sunt "altfel de țigani", sunt "țigani romanizați" - calitate susținută/argumentată de un anumit mod de comportament similar cu al românilor: "La noi dacă vine omu' e servit ca la nuntă, cu sărvețele, frumos, da nu ți-e silă să mănânci ca la alți țigani. Nici noi nu mâncăm. Noi țiganii de la Buzescu suntem altfel, suntem romanizați. Noi nici nu ne înțelegem cu ei pă țigănește. Limba noastră e altfel..." G.P., rrom.

Faptul că nu sunt acceptate căsătoriile decât între tinerii provenind din pro-

pria comunitate (nu sunt acceptați nici măcar rromi căldărari bogăți) este foarte semnificativ pentru atitudinea pe care aceștia o au față alți rromi.

Dacă în relațiile cu românii comunitatea de la Ciurea se dovedește a fi mai "închisă", în schimb relațiile cu alte comunități de rromi par să fie mai frecvente.

Aceștia se autodefinesc ca "țigani căldărari nomazi", "țigani adevărați" și își cunosc foarte bine neamul. ("țigani ca noi mai sunt la..."). Totuși nici pentru această comunitate nu sunt menționați rromi din alte comunități de același neam printre prieteni.

Spre deosebire de rromi de la Buzescu însă, la Ciurea, căsătoriile cu tineri provenind din aceste comunități recunoscute ca fiind de același neam, sunt acceptate.

Faptul că în interviuri apar menționate evenimente petrecute în aceste localități unde există "rromi ca noi" pune în evidență faptul că există contacte frecvente cu acestea. (Spre exemplu la întrebarea dacă există vreun caz de separare definitivă a soților în ultimii cinci ani, răspunsul a fost pentru mai multe interviuri "da, s-a întâmplat de curând..." și urma povestea propriu-zisă. Numai că în momentul în care am întrebat despre cine este vorba, răspunsul a fost "A păi nu aici la noi, s-a întâmplat, da' nu la noi, la Greajduri" (Greajduri este o localitate învecinată unde există o altă comunitate de rromi căldărari bogăți).)

Dacă aceste relații pot fi sau nu incluse în categoria relațiilor de prietenie sau mai degrabă în sfera relațiilor de colaborare, este foarte greu de spus. Important pentru analiză este că aceste relații există și au o clară o conotație pozitivă.

Raportarea la celelalte neamuri de rromi este însă similară cu a celor de la Buzescu.

Rromii de la Ciurea, "Stănești" se consideră superiori acestora: "Nu, păi nu. Nu ursari, nu cocalari, vâtrari arjintari,

lingurari, rudari, deci ăștia sunt altă nație de țigani. Deci, de-atât să zice pe-o parte care noi nu am vrut, noi, țigani nomazi, să fim cu rromi, adică rromi vine de la romanizare. Țigani romanizați, localizați, au fost din tată-n fiu, care nu a fost duși la Bug, ăia de când a fost ei a fost vâtrari. Noi suntem țigani nomazi căldărari. Deci, de-asta, nici confruntarea când sunt niște raportează la televizor și dă pe programele ăștia că zice "Uite rromii". Adică, trebuie să spună ce fel de rromi. Ca și românii, este tătari, unguri, maghiari și-așa mai departe. Nu-i aceiași. Și vezi că la unguri li se adresează "români unguri". Deci are o denumire. Așa ar trebui și la noi o denumire, să zică "țigani nomazi". Care cu nația nu fură, nu omoară, nu fac furturi, nu fac violuri, nu fac spargerii, noi ne vedem de munca noastră." (F.S., rom, bulibașă)

Căsătoriile cu indivizi provenind din orice alt neam de rromi sunt practic excluse: "Nu...nu... La noi treaba asta ... Chiar dacă-i bogat și ce dacă-i bogat. E o calitate de Stănesc îi Stănesc, da' așa un ursar nu se compară cu Stănescu, poate să aibă și aur și în nas și în urechi și nu știu pe unde să mai aibă. Nu să mărită o fată de rrom să mărită c-un ursar, c-un d'ala de-i vaide capu' lui. Nu. C-un român, nu. Nici cu român. Nu. Ea trebuie să ia țiganu' ei, țigan de țigan. și țigancă trebuie să ia un țigan, și româncă trebuie să ia un român..." (N.V., rrom)

Între prieteni, pentru comunitatea de la Buzescu, nu apar menționați însă nici rromii săraci din aceeași localitate. Există aici o atitudine de clară superioritate practică de cei bogăți și acceptată ca naturală de ceilalți. De această dată, spre deosebire de relațiile cu românii, singura limită în stabilirea oricărui tip de relații, nu numai a celor de prietenie, pare să fie starea materială. În condițiile în care "pragul" stării materiale este depășit, orice individ intră în cercul potențialilor "parteneri", pentru orice tip dintre relațiile amintite. Trecerea la o

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

stare materială care să permită cel puțin construcția unei vile (semnul distinctiv al comunității) este practic echivalentă cu intrarea în comunitate.

"Mecanismul" funcționează și în sens invers. În condițiile în care unul dintre romi nu reușește să se mențină la același nivel material cu ceilalți el este exclus din acest cerc. ("Cin' îmi mergea mie treaba vorbea cu mine, era prieteni, că bă, că ce mai faci, că să facem aia că aialată, acumă să face că nu mă cunoaște, da' lasă, că vine iar timpul..." B.C. rom, care nu reușise din cauza greutăților intervenite în "afaceri" să-și termine vila începută cu un an în urmă).

Dealtfel trebuie menționat că, dacă orientarea este foarte clară către membrii propriului grup, în interiorul acestuia, pentru Buzescu, există diferențieri din punct de vedere material, iar relațiile de prietenie par să se stabilească cu predilecție între cei care aparțin fiecăruia dintre "straturile" definite de avere. Cum manifestarea cea mai pregnantă a averii este vila, în principal în funcție de poziția vilei (în centrul satului, la șosea) se definesc aceste grupuri (cei care au vile în centru, la șosea constituie un grup, cei care au vilă în centrul satului dar nu la șosea se constituie în alt grup, cei care au vilă dar nu în centrul satului un alt grup).

Dincolo de diferențierea indusă de poziția vilei, există și o alta, care se suprapune în bună parte peste prima, dată de modul de obținere a veniturilor: exclusiv din afaceri, din afaceri dar combinate cu practicarea meseriei tradiționale de căldărar, exclusiv din meseria de căldărar. Majoritatea familiilor își obțin veniturile exclusiv din afaceri, dar există și cazuri în care, în perioadele proaste în afaceri, (sau de regulă la începutul "carierii"), se recurge și la practicarea meseriei tradiționale, deci la combinarea celor două activități. (Există o singură familie ale cărei venituri provin, se pare, exclusiv din activitatea tradițională

de confecționare și comercializare de cazane.)

Și pentru comunitatea de la Ciurea stabilirea relațiilor de prietenie este puternic orientată spre membrii comunității, dar în acest caz diferențierile între starea materială a familiilor nu joacă un rol atât de important. Există tendința de stabilire a acestor relații cu predilecție între cei de același nivel material, dar averea nu are (încă!) puterea de segmentare a comunității în grupuri distincte așa cum se întâmplă la Buzescu. Probabil că una dintre explicațiile acestui fapt stă în caracterul mai recent al fenomenului de îmbogățire, după 1989, (în timp ce la Buzescu construcția de vile a început în anii '70) și în faptul că diferențele între cei bogați și cei săraci nu au încă puterea de a cristaliza stiluri de viață diferite. (Deși apar manifestări de genul copii celor mai bogați nu vor să stea în bancă la școală cu copiii celor săraci, sau este greu de acceptat o căsătorie între doi tineri care provin din familii între care există o diferență mare din acest punct de vedere).

În plus, prin inserția forțată în interiorul comunității locale, grupul de la Ciurea, s-a pus de la început într-o situație conflictuală, chiar de excludere, din partea românilor din sat. Aceasta a condus în mod firesc la creșterea coeziunii interne a grupului și la dezvoltarea în interiorul unei comunități închise. Statusul "normal" din acest punct de vedere, al romilor de la Buzescu, le-a permis acestora dezvoltarea de relații cu exteriorul și diferențierea internă.

Relații de colaborare

Pentru a stabili care sunt partenerii în relațiile de colaborare am considerat ca semnificativă a identificarea celor la care se apelează pentru colaborare în afaceri, care sunt "partenerii" preferați pentru a începe, a continua eventual a extinde o afacere (răspunsul la întrebarea "Cu cine

faceți afaceri?") (Este evident că răspunsul la această întrebare nu poate da seamă de multitudinea relațiilor de colaborare care se stabilesc într-o comunitate, dar alegerea s-a bazat pe importanța acestui tip de colaborare în viața indivizilor din ambele comunități.)

De ce este importantă colaborare în afaceri sau ce o face să fie semnificativă pentru a da seamă de atașamentul indivizilor față de comunitate, mai mult decât orice alt tip de relație de colaborare?

În primul rând afacerile sunt sursa cea mai importantă de venit pentru majoritatea familiilor celor două comunități.

În comunitatea de la Buzescu cea mai mare parte a familiilor își obțin veniturile din aceste așa numite "afaceri" (în special trafic de metale neferoase). Veniturile din afaceri nu sunt suplimentate decât în foarte rare cazuri de venituri din alte activități (confectionatul de cazane, salarii, pensii etc.). În condițiile în care aceasta este practic singura sursă de venit, este de o importanță capitală cine sunt persoanele cu care faci afaceri/lucrezi.

Nivelul de educație scăzut și implicit lipsa oricărei pregătiri profesionale, cu excepția meseriei de cazangiu (meserie care de altfel nici nu mai este cunoscută de membrii tineri ai comunității), fac din afaceri în același timp, paradoxal, o sursă de venituri foarte mari dar și singura modalitate de a obține resursele necesare supraviețuirii.

Importanța acestui tip de relații de colaborare este sporită și de faptul că în mare parte afacerile se desfășoară la limita legalității și este preferabil ca în această activitate să fie implicate cât mai puține persoane sau oricum "persoane de încredere" pentru a se evita "scurgerea de informații" (problemele cu poliția sunt relativ frecvente și consecințele acțiunilor acestora sunt cel mai adesea pierderi materiale importante pentru romi (este vorba de confiscare de cupru, bani, arestare pentru trafic

de metale neferoase etc.).

Situația este în mare parte similară pentru comunitatea de la Ciurea. Diferențele sunt date de numărul mai mic de familii implicate în acest tip de activități și de faptul că afacerile au o oarecare "aură" de legalitate (se desfășoară în cadrul unor firme, care de regulă intervin ca intermediari în comerțul cu metale neferoase). Se pare însă că aceste firme sunt mai degrabă "acoperișul" sub care se desfășoară activități de același tip cu cele de la Buzescu. Este greu de spus însă cât din aceste activități sunt legale, cu atât mai mult cu cât mulți dintre romi nu au buletine de identitate, o parte au buletine de identitate pentru alte localități decât cea în care locuiesc de fapt..., aspecte care îngreunează posibilitatea "oficială" de a urmări aceste activități. (La primărie, spre exemplu, nu se știe numărul exact de firme care desfășoară o activitate în prezent pentru că periodic acestea sunt desființate și reînființate sub un alt nume sau în altă formă (inițial asociații familiale, ulterior societăți cu răspundere limitată), fără să se poată preciza cu ce se ocupă exact aceste societăți). În aceste condiții singura sursă din care s-ar putea obține o informație clară sunt romii înșiși. Ori este greu chiar și de presupus că cineva va spune despre propriile afaceri că sunt ilegale.

Întrebările legate de colaborarea în afaceri pun în evidență, pentru ambele comunități, orientarea exclusivă către propriile grupuri pentru relațiile de colaborare în afaceri, cu predilecție către membrii familiei largite/rude.

La nivel declarativ, nu apar menționați nici românii nici romii din alte comunități. Răspunsurile ridică însă unele probleme din acest punct de vedere. Pentru că, dacă colaborarea cu românii este în mod clar evitată/exclusă (atitudinea pusă în evidență de răspunsurile referitoare la relațiile de prietenie este relevantă) acest lucru este destul de greu de presupus pentru

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

colaborarea cu rromii din alte comunități (mai ales pentru Ciurea, unde, cum menționam, relațiile cu alte comunități de rromi căldărari sunt destul de strânse). Faptul că de mai multe ori, în ambele comunități, absența unor indivizi cu care stabilisem deja interviuri era justificată la modul "e plecat cu afaceri la..." menționându-se nume de localități în care există comunități de rromi căldărari (Sintești pentru Buzescu, Grajduri, Piatra Neamț pentru Ciurea) sugerează că există relații de colaborare cu aceștia).

În plus este greu de presupus că o afacere care permite construirea unei vile cu două nivele, achiziționarea a trei mașini în doi ani de zile (cazul unuia dintre cei mai bogați rromi de la Buzescu) este o afacere care să se limiteze la posibilitățile de colaborare oferite de membrii unei singure comunități, de dimensiuni relativ reduse.

Este greu de precizat însă ce presupun aceste relații și cine sunt persoanele implicate, dacă este vorba de adevărate rețele sau dacă fiecare dintre comunități acționează izolat și numai pentru afaceri punctuale se recurge la colaborarea cu indivizi din afară.

Însuși faptul că există un anumit număr de comunități de rromi căldărari care s-au îmbogățit practicând același tip de activitate (în principal trafic de metale neferoase) nu poate fi pus, fără îndoială, numai pe seama "posibilităților" (cunoașterea locurilor de unde se poate procura marfa, cunoașterea pieței de desfacere etc.) oferite de practicarea în trecut a meseriei tradiționale și excluzând ideea oricărei colaborări, cu atât mai mult cu cât aminteam, în fiecare dintre comunități există clar o "cunoaștere" a celor care s-au îmbogățit în același mod ca și ei.

Dacă aceasta este raportarea la non-membrii comunității, în interiorul fiecăreia dintre cele două grupuri există în principiu două criterii care organizează aceste relații de colaborare. Cel mai impor-

tant este fără îndoială familia, iar cel de-al doilea starea materială a acesteia.

Afacerile sunt în primul rând, în ambele comunități, o chestiune de familie. Dacă de regulă prietenii "care te ajută" sunt membrii familiei: "...te ajută al tău că doar nu te ajută un străin...", afacerile se fac aproape întotdeauna în familie, de aceea de regulă "familiile" sunt bogate.

Interesant este sensul în care este înțeleasă familia. O familie nu se reduce, în nici una dintre comunități, la cuplul de bază ci include mai multe gospodării, considerate pe linie paternă. Dintr-o familie fac parte tatăl cu soția, fii cu soțiile, eventual nepoții cu soțiile, copiii acestora, fiicele necăsătorite, chiar dacă fiecare dintre cuplurile menționate are o casă proprie.

Afacerile sunt se pare o activitate în care sunt direct implicați numai membrii unei astfel de familii (mai exact bărbații). Deși colaborarea dincolo de granițele acestei unități este evitată de regulă, în caz de necesitate ea se îndreaptă spre *alte rude* "adică dacă am o afacere și nu pot ca să fac față de unul singur mai merge bărbatu' lu'soră-mea..." - D.V. rrom, Ciurea.

În cazul în care din diferite motive "colaborarea" cu rudele nu este posibilă (s-au certat din cauza unei afaceri anterioare spre exemplu) atunci, ca și pentru relațiile de prietenie, parteneri sunt cei de același nivel din punct de vedere material. Această caracteristică apare mai accentuat pentru comunitatea de la Buzescu, unde așa cum sugeram, există o adevărată împărțire în "straturi" a comunității din acest punct de vedere.

Pentru comunitatea de la Ciurea, unde diferențele de avere între diversele familii sunt în fapt mult mai mari, există o mai mare deschidere către colaborare între indivizii care nu sunt legați prin relații de rudenie.

Aici nu există distincția (pronunțat manifestată în cazul comunității de la Buzescu) între cei ale căror venituri provin

exclusiv din afaceri față de cei care continuă să muncească "la cazane",

În plus, faptul că acumulările substanțiale în plan material sunt relativ recente, ele nu au creat, așa cum aminteam, obișnuințele unui mod de viață fundamental diferit de cel anterior sau de cel al membrilor "săraci" ai comunității. Spre exemplu și cei mai bogați ca și cei săraci continuă să gătească adesea pe o plită în curte, nici cei bogați nu au baie, continuă să folosească apa de la cele câteva fântâni din sat etc. Vilele celor bogați, adesea de dimensiuni impresionate, păstrează același model, al pereților pictați, și sunt în mare parte sumar mobilate (este tipică "depozitarea" hainelor pe o sfoară agățată de la un capăt la altul al camerei, sau pe mobilă, ori agățate, cele mai bune, pe umeras într-un cui în perete). Cei săraci continuă să fie îmbrăcați în același fel de haine (portul este tradițional) ca și cei bogați (diferența este dată de calitatea materialului din care sunt confecționate), modul în care își împletesc părul femeile este același etc.

Aici nu există nici separarea la nivelul locuirii a celor bogați, iar acumulările din planul material nu au creat un stil de viață esențialmente diferit de al celorlalți romi.

Relații de competiție

Relațiile de competiție sunt prin definiție relații care apar în condițiile în care, pentru același grup de indivizi, există resurse limitate sau percepute ca atare.

Interesul pentru aceste relații este de a vedea în ce măsură membrii comunității se raportează în primul rând la ei înșiși în competiție, deci dacă termenul de referință este propriul grup sau există alte asemenea grupuri, și, dacă există, care sunt acestea.

Raportarea la membrii propriului grup în contextul analizei acestui tip de relații a fost considerată un "indicator"

semnificativ al atașamentului față de comunitate.

La acest nivel de analiză (studiile sunt exploratorii pentru ambele comunități), una dintre resursele ce apare ca dând naștere unei competiții accentuate este prestigiul. Afirmatia se bazează în fapt pe două constatări: pe de o parte pe justificarea obsedantă și neașteptată ce apare la nivelul interviurilor, a celor mai diverse acțiuni ale indivizilor prin afirmații de genul "să nu te faci de răs între țigani...", "dacă are alții trebuie să ai și tu, că doar nu ești mai prost..."; pe de altă parte pe concurența accentuată, care se manifestă în special la Buzescu, în construcția vilelor (și nu numai în construcția vilelor, ci și în achiziționarea diverselor bunuri). Practic cel care trece prin localitate și urmărește cu atenție construcțiile își poate da seama de momentul în care acestea au fost construite. Modelul este în linii mari același, dar dimensiunile clădirilor sunt din ce în ce mai mari, - indiscutabil fără legătură cu necesitatea de spațiu, ornamentația este din ce în ce mai bogată, construcțiile mai complicate. (Una dintre justificările care apare în interviuri este cât se poate de ilustrativă: "La noi cum a apărut ceva între țiganii noștri, imediat ne ducem să luăm să facem, să dregem, să nu aibă altul ceva mai bun, mai de calitate ca mine. Adică vreau să spun că la noi trebuie să ai ca ăilalți, dacă nu ceva mai sus, ca să nu fi dă prost. Adică dacă are unu' vilă nu știu de care, fac și dreg...muncesc... ca să-mi iau și eu, că adică cum să vă spun dumneavoastră, că eu nu sunt mai prost decât ăla", R.T. rom Buzescu.)

Pentru a putea pune în evidență care este/sunt grupul/grupurile de referință, am încercat să analizăm în primul rând sursele prestigiului și pentru fiecare dintre acestea, raportându-ne la competiția căreia îi dă naștere, cine sunt cei între care apare de fapt această competiție. Identificarea surselor prestigiului s-a bazat pe răspunsu-

rile subiecților la întrebarea "Ce înseamnă să fii un om respectat".

Răspunsurile la această întrebare pun în evidență, pentru ambele comunități, aceleași trei surse (deși importanța care le este acordată este diferită). În primul rând starea materială a familiei (complementar modul de obținere a veniturilor), relațiile acesteia cu exteriorul ("cunoștințe prin procuratură, prin poliție, din ăștia, are oameni adică...") și conformismul membrilor familiei la normele comunității respective.

Pentru comunitatea de la Buzescu accentul cade mai ales pe starea materială, și criteriile de apreciere a acesteia sunt mult mai "rafinat" (numeroase), dar mai puțin pe conformismul la norme și pe relaționarea cu exteriorul. Pentru comunitatea de Ciurea respectarea normelor "tradiționale" ca și aspectul relaționării cu exteriorul par a avea rolul cel mai important, în defavoarea stării materiale.

a) Starea materială

Prima precizare care se impune a fi făcută este că starea materială nu este de fapt "măsura" bunurilor unui individ sau unui cuplu, ci se referă la întreaga familie (a se înțelege familie în sensul pe care îl aminteam anterior). Modul de exprimare este de genul: "Am două vile, una asta d'aci, una aia de dincolo a lu' fi'miu..." sau "Avem patru mașini...Toți...da...eu cu fi'miu, cu nora, cu baiatu' ăsta mic...". Acest aspect este important pentru a înțelege că în fapt competiția nu este între indivizii ci se referă la întregul pe care îl reprezintă familia extinsă. Caracteristica este prezentă în ambele comunități.

La ce se referă "bogăția" unei astfel de "familii"? Răspunsul la această întrebare am încercat să-l obținem chiar de la subiecți (întrebarea a fost simplă: "Ce înseamnă să fii bogat?").

Pentru cele două comunități criteriile de evaluare a stării materiale se suprapun în mare parte: locuința de dimen-

siuni mari (în interviurile de la Buzescu apare explicit precizat: "să ai vilă", în timp ca la Ciurea răspunsurile cele mai frecvente sunt "să ai casă mare, din acesta, frumoasă"), numărul de mașini (cu distincția mașini străine/mașini românești), cantitatea de aur (bijuterii dar mai ales bani de aur de 24 de carate-așa numitele "mamudele" (Buzescu) sau "salbă" (Ciurea)).

Dincolo de aceste criterii comune, pentru comunitatea de la Buzescu apar și locul unde este amplasată vila (în centrul satului/la șosea) și dotarea interioară a acesteia.

1-Locuința

Pentru românii bogați de la Buzescu, unde aproape toate familiile au vilă, măsurarea bogăției unei familii se face în funcție de numărul de camere al locuinței, numărul de etaje pe care îl are vila, înălțimea construcției, forma acoperișului (numărul de turnuri) etc.

Fiecare construcție trebuie să aducă ceva nou, fie în forma ferestrelor, fie are garaj subteran, fie înlocuiește gresia cu marmura etc. Competiția este atât de importantă încât există familii care au construit o a doua vilă (fără a fi vorba de întemeierea unei noi familii - momentul în care de regulă este construită o casă nouă) pentru că prima ajunsese să fie depășită ca dimensiuni și ornamentație de modele ulterior apărute. (Situția în care acoperișul unei case a fost reconstruit, pentru că nu "mai era frumos" nu este unică.)

În aceeași comunitate apare, așa cum aminteam, și o diferențiere în funcție de locul în care este amplasată vila. Locurile de construcție din centrul satului, situate la șoseaua națională ajung la prețuri exorbitante pentru zona respectivă (100 milioane în 1995).

Locul unde este amplasată vila este de o importanță foarte mare în competiția pentru prestigiu, iar comportamentele cărora le dă naștere par, privite din

afară, pot părea de-a dreptul aberante. Așa este cazul unei familii care în schimbul locului de casă în centru la șosea a oferit unei familii de români care nu se lăsa convinsă să se mute, o vilă construită pe o stradă laterală, o mașină Dacia nouă și posibilitatea de a-și recupera materialele de construcție provenite de la demolarea casei vechi.

Un alt exemplu care demonstrează importanța locului de construcție este cel al unuia dintre cei mai bogați indivizi ai comunității (după câte se pare chiar cel mai bogat la momentul respectiv) care a dus îndelungi tratative cu autoritățile locale pentru a achiziționa terenul pe care era construit vechiul magazin comunal. Când a obținut aprobarea, acesta a cumpărat practic magazinul cu toată marfa care era încă de vânzare.

Poate cel mai semnificativ exemplu însă pentru ce înseamnă locul de construcție "la șosea" este cazul unui rom care avea vilă, dar nu poziționată stradal. Când familia care locuia în față, chiar stradal, a început construcția unei vile, acesta l-a amenințat, după discuții îndelungate cu proprietarul locului din față, pe meșterul care conducea echipa de constructori că merge la poliție și dă declarație că îl omoară dacă va construi o vilă mai înaltă decât a lui (ceea ce ar fi însemnat că propria construcție nu se mai vede de la stradă). Cum echipa de muncitori a încetat lucrul, s-a ajuns la înțelegerea că până la urmă vila din față să nu aibă două etaje, cum era planul inițial, pentru ca înălțimea construcției să nu o "acopere" pe cea din spate. Desigur există și continuarea, proprietarul locului stradal, chiar dacă a acceptat compromisul a suplimentat suma de bani stabilită prin înțelegere cu meșterul, pentru ca vila, chiar dacă va fi având un singur etaj, să aibă un acoperiș îndeajuns de înalt pentru a ajunge aproape de înălțimea unei construcții cu două etaje.

În comunitatea de la Ciurea acest

aspect, al locului de amplasare al vilei, nu apare ca un criteriu de apreciere a stării materiale.

Dealtfel nici amănunțele legate de aspectul casei nu par a fi la fel de importante ca în comunitatea de la Buzescu (construcția de vile este un fenomen mai recent decât cel de la Buzescu, dealtfel și numărul locuințelor de tip vilă este și mult mai mic). Importantă este în momentul actual "mărimea" casei (fără accentul care apare în prima comunitate pe vilă). Diferența apare între cei care au casă mare (vilă) față de cei care nu au încă un asemenea tip de locuință, mai puțin pe dimensiunile efective ale vilei.

Diferențele între cele două comunități sunt și mai mari în ceea ce privește importanța competiției pentru dotarea cu bunuri a gospodăriei (aragaz, frigider, mobilă etc.). Pentru romii de la Buzescu este importantă nu numai posesia acestor bunuri ci și calitatea implicit prețul lor. Spre exemplu, nu este important numai să ai casetofon, toți ceilalți au, importantă este și dimensiunea casetofonului. Bunurile ajung să fie schimbate periodic pentru că sunt "depășite" de ceea ce au alții (familie care schimbă aragazul pentru că una dintre gospodinele vecine are unul adus din Germania, de dimensiuni mai mari, casetofoane uriașe, pentru care s-au plătit sume considerabile, pentru a fi cel mai mare...).

Pentru romii de la Ciurea aceste aspecte par mai puțin importante. Există vile care nu au mobilată decât o singură cameră, iar "mobila" este destul de sumară. Hainele se întâmplă adesea să fie agățate pe pereți sau chiar pe sfoară. În plus nici una din vile nu are apă curentă și nici instalații sanitare ceea ce pentru vilele de la Buzescu este un lucru cât se poate de obișnuit. Dealtfel, chiar dacă în exterior arată cam în același mod, (la Ciurea mult mai puține sunt finisate), diferențele în modul de amenajare interioară sunt substanțiale (la Ciurea se poate vorbi de un

"stil" propriu de decorare a interiorului, pereții sunt pictați în culori vii, tavanele sunt acoperite cu mătase și franjuri etc., pe câtă vreme la Buzescu nu se poate vorbi de așa ceva. Poate acesta este și unul dintre motivele pentru care românii de la Buzescu se consideră "românizați")

2-Autoturismele

Numărul autoturismelor pe care o familie le are în posesie, ca și marca acestora, este de asemenea foarte importantă pentru poziția pe care o are o familie în comunitate.

Există cazuri, în comunitatea de la Buzescu, în care o familie posedă trei, patru mașini. Este foarte important este ca aceste mașini să fie de firmă (Mercedes, Opel, în special mărci nemțești) și să fie noi (adesea ele sunt vândute și achiziționate altele, într-un timp destul de scurt, pentru că asta dă măsura bogăției). Dacă faptul de a avea permis de conducere este un motiv de mândrie, sau poate singurul aspect pentru care școala este socotită utilă, adesea familiile recurg la serviciile șoferilor plătiți pentru a le conduce mașinile (un fapt care iarăși contează în poziția unui individ, ca de altfel și angajarea unei femei care să aibă grijă de casă).

Pentru comunitatea de la Ciurea pare că în primul rând este importantă posesia autoturismului, mai puțin marca acestuia. Desigur nu este același lucru a fi proprietarul unei mașini scumpe sau proprietarul unei mașini "Dacia" dar nu se poate spune că există o competiție vis-a-vis de marca mașinii.

3-Aurul

Aurul este o valoare pentru românii din ambele comunități. Cine nu are aur: "Nu-i valabil pin țigani. N-are aur, n-are nimic, n-are bani să cumpere ..." S.B., rom. Ciurea.

Aurul, comun unei familii în sensul amintit, este dat pe de o parte de bijuterii (purtate din abundență de femei bărbați și chiar copii) dar, în primul rând,

de banii de aur de 24 de carate (numite "mamudelele" la Buzescu, "salbă" la Ciurea).

Dacă tezaurizarea este o caracteristică comună a celor două comunități, modul de folosire a aurului este sensibil diferit.

Pentru românii de la Ciurea aurul (este vorba de acești bani din epoca Franz Josef de 24 de carate) este "împărțit" practic în două categorii.

Pe de o parte există o cantitate de aur care face parte din "moștenitură" (bun primit de la părinți) care trebuie păstrat ca atare și este de regulă transmis mai departe, generației ulterioare.

Cazurile în care acest aur se vinde sunt cazuri extreme și cei care recurg la această soluție, chiar dacă este vorba de situații limită, sunt desconsiderați: "Și bătrânii, răs-bunicii noștri, când au căsătorit băieți, fete, i-au dat moștenire, deci i-asta banu' care va fi valoros oricând. Și noi am prins moștenitura asta din tată-n fiu, care o avem și noi o dăm la copii, și copiii lor la dânsii și tot așa din strămoșii noștri. Deci la noi care umblă la Moștenitura lui, ăla nu e om. Adică în fața țigănimii noastre, deci, nu mai are nici o valoare." (F.S. rom. bulibașă). (Totuși se pare că bună parte din banii cu care marea majoritatea romilor și-au început afacerile provin din vânzarea unor cantități însemnate de aur, confiscate în perioada comunistă, care au fost le-au fost redată după 1989. Indivizi intervievați evită întrebările referitoare la acest subiect, dar sigur este că o cantitate însemnată de aur a fost confiscată în timpul regimului comunist. Cum a fost restituit acest aur, în ce condiții este greu de spus. Se pare că mai sunt încă familii care păstrează aur sub formă de lingouri la Banca Națională a României (această informație trebuie considerată însă sub rezerve serioase)).

Pe de altă parte este aurul cumpărat, un mod de a investi bani, de a-i

păstra, pentru că "auru" nu se devalorizează" (singurul mod se pare de a investi banii în altceva decât mașini, case și dotarea acestora).

Pentru românii de la Buzescu aurul are numai această a doua funcție, și, deși și aici se obișnuiește ca o cantitate însemnată de aur să fie dată ca zestre, în special fetelor, nu există nici o normă a grupului care să se refere la modul în care aceasta trebuie folosită. În comunitatea de la Buzescu, vânzarea aurului pentru construcția unei case sau cumpărarea unei mașini nu este deloc ceva ieșit din comun. Anumite servicii sau bunuri sunt achiziționate direct în schimbul unei cantități de aur. (Aceste tranzacții se fac/sunt chiar preferate în ambele comunități)

În raport cu posesia de aur, interesant este că de obicei, se știe cam cât aur (numărul de bani și/sau cantitatea care poate ajunge chiar la kilograme) are fiecare familie. (Caracteristica apare în ambele comunități)

Momentul cel mai important poate legat de demonstrarea bogăției acumulate sub forma aurului este acela al căsătoriei. Fetele în special primesc ca zestre o anumită cantitate de aur la căsătorie, aur care trece astfel în posesia familiei soțului. Cât aur a dat tatăl fetei este un motiv de mândrie și unul dintre criteriile prin care este judecată "valoarea" miresei. A nu avea aur, înseamnă din start micșorarea posibilității unei căsătorii bune (cu atât mai mult cu cât și cantitatea de aur care va fi dată drept zestre unei tinere fete este cunoscută ca principiu înainte de căsătorie, chiar dacă valoarea ei exactă se stabilește prin înțelegerea între părinții celor doi) și înseamnă foarte mult pentru poziția ulterioară a femeii în comunitate.

b) Modul de obținere a veniturilor

Modul în care sunt obținute veniturile o altă sursă a prestigiului în comunitate.

Faptul de a-ți obține banii din afaceri ilicite și nu din practicarea meseriei tradiționale, este semnul cel mai clar că persoana respectivă "...acuma s-a evoluat, nu mai iește din ăia care umblă, are case..." S.C. român, Ciurea. Atitudinea apare în ambele comunități.

În primul rând meseria tradițională este asociată, pentru ambele comunități cu modul de viață nomad/ seminomad, și cu toate dezavantajele acestuia. Sedentarizarea, chiar dacă în cazul romilor de la Ciurea este un act care s-a bazat pe o hotărâre exterioară, este percepută în ambele comunități ca o stare de mai bine. Desigur vremurile respective aveau frumusețea lor dar nu se compară cu prezentul.

Pe de altă parte, practicarea meseriei tradiționale nu poate aduce venituri atât de ridicate ca afacerile. De aceea se poate spune că în bună parte modul de obținere a venitului ca sursă de prestigiu se suprapune peste starea materială ca sursă a prestigiului.

Problema competiției nu apare însă între cei care se întrețin exclusiv din afaceri și cei care își obțin veniturile numai din practicarea acestei meserii, ci mai degrabă între familiile din prima categorie și cele care combină cele două modalități de obținere a veniturilor (sau mai bine zis au perioade în care recurg la această formă pentru a se "repune pe picioare").

c) Relațiile cu "exteriorul"

În fiecare dintre cele două comunități o sursă importantă a prestigiului de care se bucură un individ este dat de ceea ce se cheamă "relații" ("oamenii pin procuratură, pin poliție..." S.L., român, Ciurea).

Explicația legată de importanța acestor "relații" se leagă probabil în primul rând de activitatea din care provin veniturile indivizilor (familiilor), în special pentru Buzescu.

Pe de altă parte s-ar putea ca acest respect deosebit pentru cei care au "relații" să fie (în special pentru comunitatea de la

Ciurea) reflexul unei vieți până nu demult nomade, în care individul nu se reprezenta direct pe sine în fața autorităților, în relațiile cu populația majoritară, ci era reprezentat de bulibașă. Problemele care apăreau cu populația majoritară, spre exemplu, erau soluționate de acest reprezentat al cetei nomade de romei.

Delegarea dreptului și obligației de reprezentare continuă să fie astăzi atribuită, pentru comunitatea de la Ciurea, bulibașului. Acesta răspunde pentru oamenii lui (primarul discută întâi cu bulibașa dacă este vorba de vreo hotărâre care-i privește pe romei, dacă un român este acuzat de ceva de către un român, acesta din urmă discută în primul rând cu bulibașa care rezolvă "problema")

Se poate ca respectul pentru cei care au "relații", să vină și, cel puțin pentru comunitatea de la Ciurea, dintr-o experiență nu foarte îndepărtată a deportării, a registrelor de populație pe care erau obligați să le prezinte în fiecare localitate prin care treceau, din confiscarea aurului... Este greu de spus. Important este însă că ea există și determină o clară orientare către un tip de relație clientelară.

Exemplificator pentru acest aspect este cum se aleg nașii de botez ai copiilor, dintre români, pentru comunitatea de la Ciurea: "Oameni nu căutăm noi din ăia care să nu aibă să pună... Și ei când s-alege la un naș, omu' ăla se cunoaște că îi patron sau și ceva de calitate mare. Și îți dai seama, un patron nu se pune de bani..." S.F., român.

Pentru ambele comunități cel care are "relații" este privit cu respect. Modul de valorizare a acestor relații este însă sensibil diferit.

În comunitatea de la Buzescu, unde nu există un șef al romeilor (bulibașă, primar etc.) fiecare familie este practic "independentă", indivizii se reprezintă pe sine în fața celorlalți (de fapt nu este vorba de indivizi ci mai degrabă de familii

reprezentate de capul acesteia, bărbatul cel mai în vârstă). Fiecare își rezolvă problemele cu primăria, cu poliția sau neînțelegerile cu oricare individ care aparține sau nu comunității. Aici relațiile pot fi considerate ca sursă a prestigiului mai ales prin efecte. Cunoștințele și relațiile se materializează în primul rând probleme mai puține cu poliția, implicit afaceri de o amploare mai mare, implicit câștiguri mai mari. Starea materială este aici prima și probabil cea mai importantă sursă de prestigiu, iar ceea ce contribuie la atingerea acestor standarde materiale ridicate este, fără îndoială, valorizat pozitiv.

În comunitatea de la Ciurea, unde relațiile se leagă nu numai de afaceri ci, în principiu de orice contact cu exteriorul comunității, ele în sine conferă prestigiu individului care dispune de această resursă.

Conflicte. Rezolvare

În interesul abordării de față este de a vedea în ce măsură conflictele care apar în cadrul comunităților, indiferent de ce natură sunt aceste conflicte, pot fi/sunt soluționate în interiorul acestora (trebuie precizat că nu ne propunem nicidecum o tipologie a conflictelor și nici o analiză a acestora ci numai a modului în care sunt rezolvate).

Ideea este de a urmări când și în ce condiții membrii celor două comunități apelează la instanțe "exterioare" și la modul "oficial" de soluționare a acestora și când aceste conflicte își găsesc rezolvarea în cadrul comunităților. (Termenul de "conflict" este folosit în accepțiunea sa largă de "manifestări ale unor antagonisme deschise între două entități (individuale sau colective) cu interese incompatibile pe moment, în privința deținerii sau gestiunii unor bunuri-materiale sau simbolice" (C. Zamfir, L. Vlăsceanu, coord., 1996).

Modul de "organizare" al comunităților în care individul este în primul rând

membru al unei familii; faptul că de regulă conflictele indiferent de natura lor, chiar dacă pornesc de la doi indivizi implică familiile acestora, impune practic această distincție familie-comunitate. De aceea am încercat să urmărim pe de o parte conflictele/ posibile situații conflictuale care apar între indivizii membrii ai aceleiași "familii" respectiv familii, iar pe de altă parte conflictele care apar la nivelul comunității (inclusiv cu românii).

Soluționarea primului tip de conflicte ni s-a părut semnificativă din două motive. În primul rând, în ambele comunități, familia, de tip extins, este una dintre instituțiile cu rol fundamental în organizarea vieții individului: în alegerea partenerului de căsătorie, în întreținerea femeii/ copiilor...

Pe de altă parte, în interviuri, neînțelegerile în familie nu apar menționate decât "suspect" de rar (ori, armonia absolută este greu de presupus...) iar numărul de divorțuri/separări definitive este foarte mic la nivelul ambelor comunități.

Posibila soluționare a conflictelor/ situațiilor conflictuale ce apar la nivelul comunității în interiorul acesteia este foarte semnificativă. Ea dă seamă de atașamentul pentru comunitatea locală prin acceptarea "justiției" interne, preferată celei oficiale.

Tipic pentru ambele comunități este predominanța bărbatului în viața de familie. Bărbatul este cel care decide în ultimă instanță pentru tot ce are legătură cu familia lui (de la bunurile care trebuie achiziționate, până la partenerii de căsătorie ai copiilor). Femeile sunt "consultate" pentru anumite "treburi" (în special ce are legătură cu gospodăria), dar niciodată nu pot hotărî fără consimțământul soțului. (Cel puțin aceasta este imaginea care se desprinde la nivel declarativ, deși s-ar putea ca această "putere" absolută a bărbatului să apară exagerată în interviuri, pentru că este o chestiune de dezirabilitate pentru bărbați ca și pentru femei, primii să pretin-

dă că sunt ascultați fără rezervă, ceilalți să pretindă că ascultă fără rezervă.) Cazurile în care se întâmplă altfel sunt demne de dispreț. (Am reușit să identificăm un astfel de caz în comunitatea de la Buzescu, unde, cu rromul respectiv nimeni nu mai voia să facă afaceri pentru că îl conduce femeia. Unul dintre membrii respectați ai comunității era foarte revoltat de faptul că soția îndrăznise să-și înfrunte soțul în public. Scena pe care o provocase soția a fost interpretată ca o dovadă a incapacității sale de a conduce o familie, iar concluzia firească "...da' ce să mai faci afaceri cu asta!...").

Întrebarea firească ce se naște este ce se întâmplă în cazurile în care soția nu este de acord cu soțul în luarea unor decizii? Răspunsul este foarte simplu pentru femeile de rromi interviuate: "Cum să nu fii de acord?!"

Modul de socializare a fetelor care sunt pregătite de mici pentru un rol foarte clar de soție și mamă lasă puțin spațiu problematizărilor. Așa trebuie să se întâmple, prin urmare așa se întâmplă, "trebuie să accepți". Certurile în familie sunt menționate, așa cum aminteam, foarte rar în interviuri. Insistența nu naște decât răspunsuri de genul: "...se mai ceartă, cine nu se ceartă?". Dar cum familia trebuie să rămână unită, desfacerea căsătoriei este de neconceput, acestea sunt considerate "incidente" care trebuie să rămână fără urmări. În aceste condiții conflictul nu ajunge de cele mai multe ori să evolueze dincolo de plecarea temporară (de la câteva zile până chiar la câteva luni) (și curios este că ambii soți știu că este temporară, și o acceptă ca atare) a soției în casa părinților. Încercările de a afla dacă există cazuri de separare definitivă nu au dus la identificarea nici unui caz concret pentru comunitatea de la Ciurea și a unuia singur pentru cea de la Buzescu. "Se mai întâmplă...", este răspunsul, dar nu există nici un exemplu, sau dimpotrivă această posibilitate este respinsă cu vehemență. ("La dumneavoastră să

dăspăresc, da' la noi nu. Rar dacă să-ntâmplă așa. Mai stă o zi două la tata ei, iară vine-acasă...Nu s-a întâmplat niciodată" (R.T., rrom căsătorit, Ciurea)

Legat de căsătorie, o situație care poate da naștere conflictelor este cea în care din motive diverse, cele două familii ajung la concluzia că viitoarea căsătorie a copiilor nu le convine (unul dintre motive poate fi acela că fata nu este îndeajuns de harnică, spre exemplu sau pot fi neînțelegeri asupra bunurilor pe care fiecare dintre cei doi trebuie să le aducă prin căsătorie etc.) și se rupe logodna. (Trebuie precizat că încheierea unei căsătorii este rezultatul unei înțelegeri între familiile tinerilor și este precedată de o logodnă care se încheie de la vârste foarte mici ale viitorilor soți, chiar 2,3 ani.)

În această situație familia băiatului trebuie să recupereze banii cheltuiți în perioada de logodnă. (Situația este caracteristică pentru comunitatea de la Ciurea. Pentru comunitatea de la Buzescu, chiar dacă tinerii se logodesc de la vârste mici nu se plătește practic "prețul miresei")

De regulă în acest caz încep negocierile, și evaluările. Interesant este că rezolvările sunt întotdeauna găsite între familiile respective și nu ajung niciodată (nici un caz menționat) în situația de a se apela la instanțe ale statului. (Poate că faptul acesta pare mai semnificativ dacă menționăm că sumele pentru care se negociază ajung la sute de milioane!)

Un alt tip de conflict care poate apărea este cel legat de bunurile pe care le primesc tinerii în momentul în care se căsătoresc. Prin tradiție, băiatul trebuie să aibă casă, iar fata să aducă drept zestre o anumită cantitate de aur, mobilă și obiecte de uz casnic cu care "să îmbrace" casa. (Pentru comunitatea de la Ciurea zestreă unei fete include și un anumit număr de obiecte de îmbrăcăminte). În momentul în care se hotărăște căsătoria are loc o adevărată negociere între părinții celor doi,

pentru a se stabili ce și cât dă fiecare. Există cazuri în care nu se ajunge la un acord și atunci căsătoria nu se va mai încheia. Faptul nu rămâne fără urmări, și sunt cazuri în care cele două familii rup relațiile pentru o perioadă de timp.

Există și cazuri în care nemulțumirile legate de zestreă primită apar după căsătorie (în situația în care nu se primesc bunurile promise, spre exemplu). Acesta este unul dintre motivele care dau naștere la neînțelegeri între soți și sunt cazuri în care în urma nenumăratelor discuții, soția trebuie să plece în casa părinților, până când zestreă va fi suplimentată. (Interesant este că în nici unul dintre aceste cazuri-două identificate pentru comunitatea de la Buzescu, nu se ajunge la desfacerea căsătoriei. După ce zestreă este suplimentată, totul reîntră în normal.)

Există și situații, (ele apar menționate numai pentru comunitatea de la Buzescu), în care dacă în interiorul unei familii nu se reușește rezolvarea divergențelor, atunci se poate recurge la "ajutorul" unuia dintre membrii respectați ai comunității. Rolul acestuia este mai mult de sfătuitor, i se cere să discute cu ambele "părți" și să negocieze o înțelegere. (Cazul concret era un divorț, singurul identificat pentru această comunitate). Interesant este că, pentru aceste situații, în comunitatea de la Ciurea nu se recurge la intervenția "bulibașului".

Conflictelor care apar în familie, indiferent de natura acestora și de părțile implicate (între soți, între părinți și copii, între frați etc.) sunt de regulă rezolvate tot în cadrul familiei. Important este ca familia în care se investesc o multitudine de resurse să rămână unită. De aceea aceste conflicte nu sunt menționate ca atare iar neînțelegerile între soți, spre exemplu, sunt minimizate. La fel se întâmplă dacă apar neînțelegeri între gospodăriile separate care alcătuiesc practic aceeași familie. Există situații în care soția pleacă din casa soțului pentru o perioadă de timp, situații în care

membrii diverselor gospodării rup relațiile unii cu ceilalți ("...nu vorbește unu' cu altu' ..."), dar se pare că întotdeauna "să împacă ei, că doar n-o să stea certăți. Are afaceri, are socoteli...". (T.V., rrom, Buzescu)

Pentru identificarea conflictelor la nivelul întregii comunități strategiile de lucru au fost practic diferite pentru cele două localități.

Pentru Buzescu, unde nu există un șef recunoscut ca bulibașa, am încercat identificarea situațiilor în care rromi respectiv apelează la poliție. Numărul conflictelor între rromi înregistrate oficial este foarte mic și include de regulă situațiile în care apar vătămări corporale grave. Este evident că pentru rezolvarea "problemelor" de alt tip indivizii comunității nu apelează la autorități.

În cazul apariției conflictelor primii care se implică în rezolvarea lor sunt familiile celor în conflict, apoi rudele, iar dacă nici în acest fel conflictul nu este soluționat, se recurge la unul dintre membrii comunității, recunoscut ca având mai multă autoritate (acești "șefi", unii le spun "primari", nu se bucură însă de recunoașterea ca "judecător" și sunt departe de a fi "bulibașa" al rromilor. Ei sunt recunoscuți de unii membrii ai comunității, fără să fie aleși într-o adunare: "Noi acilea nu avem șef, sau bulibașa, cum are alți țigani. Este câte unul care va să zică că este mai dăștept ca ălalți, adică că și-a făcut o vilă mai așa, că e om serios și nu o scârbă. Așa că șefu, dacă este, este să te duci să-i mai ceri un sfat, la o problemă, la o adică dacă nu te înțelegi cu ăla, că ăla nu vrea sau nu știu ce, te duci la șefu ăsta și el poate fi spune mai bine. Da' nu ca să zici ca el acuma să bagă în familia mea sau hotărăște peste mine, dacă eu nu vreau." T.V. rrom. În același timp un subiect declara "Noi, țigani din Buzescu nu avem șef, nu există să hotărăscă cineva în familia ta sau în treburile tele, că zice nu știu care că e șef, treaba lui, așa și eu mâine, mă duc, adun

vreo câțiva țigani și mă fac șef, da' asta nu înseamnă că treaba mea nu e treaba mea și treaba altuia nu e treaba altuia.", G.B., rrom).

Dacă în comunitatea de la Buzescu am încercat identificarea modului de soluționare a conflictelor pornind din exterior, pentru cea de la Ciurea, informația prealabilă fiind că aici există bulibașa, am încercat în interviuri să realizăm același lucru întrebând ce face bulibașa, care sunt problemele în care se implică, pe care le rezolvă.

Bulibașa este practic șeful local al comunității. Nimic din ceea ce depășește spațiul fiecărei familii nu se petrece fără știrea lui.

Bulibașa este în primul rând cel care mediază interacțiunile cu exteriorul comunității.

Funcția se menține din perioada de nomadism în care fiecare bulibașa, șeful unui grup de rromi răspundea practic în fața autorităților și a restului populației de comportamentul fiecărui membru al cetei sale. Diversificarea și necesitatea intensificării contactelor cu exteriorul comunității, dictată de trecerea de la un mod de viață nomad la unul sedentar și de schimbarea modului de obținere a veniturilor a dus la creșterea importanței acestei funcții a "bulibașului". Poate aceasta este și explicația pentru care vechiul mod de alegere al acestuia, prin vot în adunarea tuturor bărbaților din comunitate a unuia dintre fii/nepoții bulibașului bătrân, tinde să se transforme într-unul în care rolul cel mai important să-l aibă votul, acordat celui care are nu numai avere dar și relații. Așa se explică probabil faptul că în momentul de față la Ciurea există doi bulibași, între care satul este împărțit, unul moștenitorul de "drept" se pare, celălalt ales alături de primul în adunarea rromilor. Accentuarea acestei funcții este legată de pierderea în importanță a aceleia de mediere a conflictelor interne în detrimentul familiei. Buli-

bașa se pare că nu mai intervine (așa cum se întâmplă altă dată) în rezolvarea problemelor de familie, indiferent care ar fi acestea. Tot ceea ce depășește însă spațiul familiei este încă de competența sa. Conflictele, indiferent din ce motive, între indivizi sunt soluționate de bulibașa. Acesta, "împreună" cu oameni de încredere, ascultă ambele părți implicate într-un conflict și încearcă să-i împace. Se pare că este vorba de mai degrabă de o recomandare, un sfat, pe care părțile îl pot urma sau nu, important este ca conflictul să se stingă, chiar fără soluția concretă propusă de bulibașa. De cele mai multe ori însă această recomandare este urmată.

În cazurile în care se ajunge la provocarea de pagube (un conflict între doi indivizi se transformă întotdeauna într-un conflict între familii) atunci bulibașul hotărăște care este compensația (de obicei este vorba de o sumă de bani) pe care o va primi victima/familia victimei.

Deși la nivelul interviurilor apare întotdeauna menționată îndeplinirea necondiționată a hotărârilor bulibașului și/sau acestui "consiliu", totuși informațiile confuze despre atribuțiile acestuia ne fac să credem că această "ascultarea" necondiționată este mai degrabă prelungirea unui reflex în a vorbi despre această instituție, decât o realitate imediată.

Însuși faptul că există două persoane care sunt bulibași în aceeași comunitate și faptul că pe lângă cei doi bulibași mai există și un primar, spune mult despre situația actuală a acestei instituții tradiționale a romilor nomazi. Important este însă că modificările legate de această instituție nu conduc la diminuarea capacității comunității de a rezolva intern conflictele care apar, indiferent de ce natură sunt acestea.

Norme. Abateri. Sancțiuni

Semnificativ pentru atașamentul indivizilor la comunitate este conformis-

mul la normele acesteia. Am urmărit aspectele de conformism identificând pe de o parte o serie de norme care reglementează comportamentul indivizilor în comunitățile respective și modul în care abaterile de la aceste norme sunt sancționate (ce se întâmplă dacă...). Pe de altă parte am încercat identificarea cazurilor concrete de abatere de la câteva norme pe o perioadă limitată de timp (cinci ani de zile) și modul efectiv în care cei care au încălcat norma au fost sancționați.

Data fiind importanța familiei pentru ambele comunități, am urmărit, în primul rând, o serie de norme legate de aceasta: încheierea căsătoriei pe baza alegerii făcute de părinți, alegerea partenerului din aceeași comunitate/comunitate de romi căldărari, interdicția separării definitive/divorțului soților.

1-Căsătoria, în ambele comunități este, pentru majoritatea semnificativă a cazurilor, rezultatul alegerii/înțelegerii între părinții viitorilor soți și presupune acordul acestora. Aceasta este norma. Întrebarea este ce se întâmplă în cazul în care tinerii nu respectă această normă.

Practic pot apărea două situații (care uneori se suprapun): pe de o parte neacceptarea partenerului ales de părinți, pe de altă parte alegerea partenerului prin proprie voință, fără acordul acestora.

Încercările de identificare a cazurilor în care tinerii se opun alegerii făcute deja de părinți au condus la un rezultat surprinzător pentru ambele comunități. Cu excepția cazurilor în care tinerii au fugit împreună (un singur caz identificat pentru Buzescu, de altfel singurul și unul singur pentru Ciurea) toate căsătoriile subiecților erau rezultatul alegerii părinților. Interesant că menționarea posibilității "să nu-ți placă fata/băiatul" într-un singur caz dă naștere unui răspuns de genul "Nu se face" (căsătoria) (cazul tinerei "furate" de la Ciurea, nici unul pentru Buzescu). Posibilitatea ca partenerul ales de părinți să nu fie acceptat

practic pare să fie luată în calcul "Cum să nu-ți placă?" ("Nu ținea. Nu contează la noi să caute fata, să zică ea că-i bun sau nu." G.T., rrom, Ciurea)

De altfel modul în care se încheie căsătoria, rezultatul, așa cum menționam, unei logodne îndelungate, face a de multe ori tinerii să crească împreună, obișnuiți de mici cu ideea că vor rămâne toată viața împreună: "Pentru ce e cazul ăsta? Să căsătorească ei de la 12 sau 13 sau 11 ani, sau 14 ani... Deci să vă dați seama. Un cățel, mic, cum le-avem noi acum și-i legat și pus la cotețul lui, știe cum trebuie să steie. Da' dacă-i slobod și liber el să ducă pe unde-i capul. Deci pleacă pe unde-i vine capul. Așa și fetișoarele noastre. Dacă le căsătorim de tinere, e învățat cu bărbatul ei. Cresc împreună, să iubesc împreună, fac și dreg. Dar dacă stă până la 20, 22, 23, chiar eu sau chiar dumeavoastră, te mai duci cu unul, știi o iubire de la altu, de la altcineva, ăsta-i mai frumos, ăsta-i mai bun, să compoartă mai frumos, ăsta mai rău, ăsta mă respectă, ăsta nu mă respectă, ăsta mă strânge în brațe mai frumos, ăla mai rău, deci, își alegi, știi floarea vieții, îți dai seama despre ce e vorba. Nu știi unde să cauți să fie bine. Ori cu ăsta, ori cu ăsta sau cu celălaltu'. Dar a noastre-s învățate cu un bărbat, chiar dacă să ceartă, chiar dacă e ceva în neregulă cu ei să-mpacă, îi pune altul la cale și rămân, direct cum s-au căsătorit. Chit că la noi nu să căsătorește legitim, să căsătorească numai pe bază de cuvânt"(S.F., rrom, bulibașă, Ciurea)

2-O altă normă privitoare la familie este cea a rămânerii soților împreună. Familia odată formată trebuie să rămână așa.

Cazurile de separare sunt în ambele comunități extrem de rare.

În comunitatea de la Buzescu am reușit identificarea unei singure situații de acest gen, pentru ultimii cinci ani. Procesul de divorț era în desfășurare, iar evenimentul era privit ca o adevărată catastrofă

de părinții celor doi. (Încercările de a-i împăca pe cei doi durau de mai bine de un an, și nu dăduseră nici un rezultat.)

S-ar putea ca alături de justificările de ordinul tradiției "așa e legea la noi, nu se poate altfel", să intervină și perspectiva problemelor pe care o separare între soți le presupune în raport cu partajul bunurilor.

În comunitatea de la Buzescu, cel puțin în ultima perioadă de timp, căsătoria este legalizată. Ori, așa cum menționam, sumele de bani "investite" într-o familie tânără sunt foarte mari iar un partaj de bunuri presupune a face dovada modului în care au putut fi achiziționate acestea. În mod legal, această dovadă este destul de greu de făcut, așa încât posibilitatea partajului echitabil printr-un proces de divorț este destul de dificilă.

În plus există reticență față de tot ce ar putea duce la o posibilă intervenție instituțiilor statului în treburile comunității. Modul în care sunt obținuți banii face să existe o adevărată atitudine de respingere față de orice ar putea face cunoscute modul în care se desfășoară afacerile și care sunt "rezultatele" acestora.

Dacă aceasta ar putea fi un argument pragmatic în plus pentru a justifica de ce de obicei familiile formate prin căsătorie legală nu se desfac decât foarte greu, el este valabil totuși și în cazul în care căsătoria nu este decât o uniune consensuală. Pentru că o separare, presupune inevitabil împărțirea bunurilor, ceea ce este foarte dificil de realizat, numai dacă amintim faptul că fiecare nouă familie formată are o vilă, construită de regulă de părinții băiatului, iar fata vine cu o zestre deloc de neglijată în aur (cantitatea poate ajunge până la 3 kilograme).

Pentru comunitatea de la Ciurea pot fi invocate aceste probleme legate de împărțirea bunurilor cu atât mai mult cu cât încheierea căsătoriei, cu toate că marea majoritate sunt simple înțelegeri, nelega-

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

lizate, presupune acea logodnă îndelungată în care mai ales familia băiatului investește foarte mult, raportat la nivelul său material.

Pentru această comunitate nu am identificat nici un caz de separare definitivă între soți (nici vreun cuplu căsătorit legal, ca să putem spune divorț), deși, cum precizam anterior, unii dintre subiecți spun că "se mai întâmplă", fără să întărească afirmația cu vreun caz concret. "La noi țiganii nu s-a despărțit nimine, mai sînt unii care s-a mai despărțit, da' la noi țiganii nu se desparte niciodată, cu un singur bărbat trebuie să steie. Nu că ...trebuie să fie obligată să își țină legea. Cum să lasă ăla și trebuie să mai mărită de două ori, de trei ori, să mai țină bărbat...nu, un singur bărbat trebuie să aibă. Ca doi bărbați nu, nu mai este valabilă." (N.I., rom).

De cele mai multe ori posibilitatea ca soții să se despartă este respinsă cu vehemență chiar la nivelul interviului: "Nimic. Nimic, nimic. Nime. Na-u voie! De ce nu au voie?. Că nime nu poa' să-i mai deie lui o altă fată. Din țigănie. Știe că fiică-mea a fost căsătorit cu tine, da? E, tu nu poți să mai iei o altă fiică, din alt județ sau s-o aduci încoace sau altă femeie. Ferească Sfântu'! Nime! Rămâi pe poziția pe care o ai. Ti-i bun, ți-i rău, ți l-ai ales ca ginere, ca noră, asta rămâne. La noi nu e totuși actu' rozu' ăla, care să zice înțelegi? Ăla nu face doi bani la noi. Deci nu înseamnă... Azi îl fac mâine mă duc și-l depun și-l desființez... Nu-i ceva normal. În baza cuvântului, noi cu asta merjem. Pot să fac eu o sută de acte, dacă nu-i cuvânt, nu-i cinst, nu-i onoare, nu, asta nu contează la noi." (S.F., rom, bulibașă)

3-O altă normă puternică a celor două comunități este interdicția căsătoriei cu indivizi proveniți din afara comunității, pentru Buzescu și cu indivizii de alt neam, pentru cea de la Ciurea. Dacă în cazul celorlalte norme, posibilitatea de a fi încălcată apăsătoare atît la nivel declarativ, dar existau și cazuri concrete, față de încăl-

care acesteia reacția este foarte clară.

Încercarea de identificare a situațiilor de abatere de la această normă a condus la identificarea unui singur caz, pentru comunitatea de la Buzescu, iar situația este cu totul ieșită din comun. Este vorba de singura persoană cu studii superioare din comunitate, o tânără care după terminarea facultății, la Craiova, nu s-a mai întors acasă, ci s-a căsătorit, tot cu un rom și a rămas definitiv în oraș. Părinții păstrează legătura cu fata, dar cazul ei nu este amintit niciodată în interviuri. Atitudinea față de această situație este foarte clară "nu mai e de' a noastră, a făcut școală...". Așadar cine încalcă această interdicție nu mai aparține practic comunității.

În comunitatea de la Ciurea nu am reușit identificarea nici unui caz de acest fel, și cum menționam, posibilitatea ca așa ceva să se întâmple este de neconceput și este sancționată în mod similar celui de la Buzescu. "Da păi, bineînțeles. Ce sa-ntâmplă: un țigan dacă e căsătorit cu o româncă, deci în țigănie nu mai intră. Deci iasă din comunitatea noastră. Și nu-l mai primesc eu, ca bulibașă. Și băieții care le am eu, adică, tot satul ăsta spunem, poruncim: Asta să-ntâmplă, cum îl vedeți, cum îl legați, cum îl biciuiți! Și el iasă din comuna nostru! Numai! Nu mai fac parte dintre noi. Deci de-atîta e problema asta, că nu se poate." (S.F., rom, bulibașă)

4-O altă normă care este semnificativă pentru atașamentul pentru comunitatea locală este cea a rămănerii în localitate.

Pentru comunitatea de la Buzescu am identificat un singur caz de abatere de la această normă, o familie care și-a vândut vila și s-a mutat în București. Practic asta a însemnat ieșirea din comunitate.

Posibilitatea de a se muta în altă localitate nici nu este practic luată în calcul, pentru că "De ce ai muncit să faci avere, să ai să faci și să dregi dacă nu să fii aci între țiganii tăi să te vază, dacă mă duc

la Timișoara nu mă cunoaște nimini, da' aci, uite mă cunoaște ăsta, mă cunoaște ălbă, că bă ce-ai mai făcut, am și eu între cine să mă mândresc, adică dacă mă înțelegeți dumneavoastră". (R.T., rrom)

Pentru comunitatea de la Ciurea singurul caz de abatere de la această normă este al unei familii care și-a construit două vile undeva, la șoseaua care unește Iașiul de Vaslui la câțiva kilometri de locul unde se află satul de rromi. Intenția a fost se pare de "trage" întreaga comunitate, sau mai bine zis pătura înstărită către această zonă. Rezultatul nu a fost însă cel dorit, pentru că nici o altă familie nu le-a urmat exemplul. În plus, se pare că în fapt această ieșire din spațiul comun a fost echivalată, ca și în cazul de la Buzescu, cu autoexcludere/excludere din comunitate. Urmarea a fost vinderea celor două imobile și întoarcerea în satul de rromi. (Nu poate fi luată în calcul atitudinea de respingere a populației majoritare, pentru că zona unde sunt construite cele două vile nu este locuită de nimeni, nu este parte, nici extremitate a unui sat de români, deci putea foarte bine să fie o nouă localitate.) Familia are în prezent vilă în satul de rromi.

Legat de această normă interesant este că nu este acceptată nici plecarea prin căsătorie în altă localitate (această situație este valabilă numai pentru comunitatea de la Ciurea, pentru că la Buzescu, căsătoria nu se încheie decât între membrii comunității). Dacă tinerii își pot aduce soții din alte localități (în special de la Piatra Neamț) în schimb fetele, cu atât mai puțin băieții de la Ciurea nu pleacă (cel puțin aceste cazuri nu sunt amintite).

Concluzii

Atașamentul membrilor unei comunități față de aceasta este unul dintre aspectele semnificative pentru tradiționa-

lism. Încercarea de a analiza acest atașament în cazul celor două populații de rromi s-a bazat în primul rând urmărirea modului în care se structurează relațiile care se stabilesc între indivizi și pe atașamentul acestora față de normele comunității locale.

Încercarea de identificare a partenerilor pentru relațiile de colaborare și de prietenie pun în evidență o orientare accentuată a indivizilor către membrii propriei comunități, atât pentru rromi de la Ciurea cât și pentru cei de la Buzescu.

Diferențele apar în mai marea deschidere către populația majoritară în cazul rromilor de la Buzescu, deschidere care se bazează în primul rând pe o serie de circumstanțe legate de condițiile în care s-au stabilit rromii în localitate (venirea timpurie a acestora, stabilirea treptată familie cu familie, în număr mic, renunțarea timpurie la regimul seminomad practicat inițial) dar și de consecințele acestui proces în timp. Faptul că numărul de familii care s-a stabilit inițial în localitate a fost mic și faptul că această așezare nu a avut un caracter forțat, așa cum s-a întâmplat la Ciurea, a făcut ca rromii să fie mult mai ușor acceptați de populația majoritară ca membrii ai comunității locale (rromii de la Buzescu merg la aceeași biserică cu românii din sat, copiii lor frecventează aceeași școală...). În plus, renunțarea la o serie de aspecte tradiționale ale stilului de viață caracteristic rromilor căldărari nomazi (îmbrăcămintea, nelegalizarea căsătoriei, instituția de bulibașă etc.) au favorizat această acceptare. Relațiile cu românii rămân totuși și pentru această comunitate "superficiale". În toate cazurile a solicita "ajutorul" de la un individ care aparține populației majoritare este exclus.

Dacă distanțarea față de români este clară, analiza relațiilor fiecăreia dintre cele două comunități cu celelalte comunități de rromi/rromi căldărari/rromi căldărari bogați ridică unele probleme. Pentru nici una dintre cele două comunități rromii

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

din alte localități nu sunt menționați între prieteni sau în categoria celor cu care se încheie afacerile.

Pentru rromii de la Buzescu este posibil ca relațiile de prietenie să nu se orienteze către aceștia (credința că sunt altfel decât ceilalți rromi și superiori acestora și faptul că nu acceptă căsătoria cu tineri proveniți din aceste comunități sunt argumente care susțin afirmațiile din interviuri), dar este puțin probabil să nu existe relații de colaborare de afaceri. Cunoașterea comunităților de rromi căldărari bogați care sunt implicați în principiu în același tip de activități, procesul de îmbogățire accentuată care este greu de presupus a fi rezultatul colaborării între indivizii care aparțin unei comunități de numai 50 de familii, faptul că acționând pe aceeași piață (trafic de metale neferoase) nu apar (nu sunt menționate) conflicte cu rromii din alte comunități sunt argumente care să susțină existența relațiilor de colaborare cu rromii din alte comunități, chiar dacă ele nu apar la nivel declarativ.

Pentru rromii de la Ciurea este probabil ca relațiile cu rromii din comunitățile de rromi căldărari să fie mai puternice. Faptul că se identifică drept "rromi adevărați", "noi suntem rromii, rromi căldărari nomazi" și cunosc foarte bine comunitățile de rromi căldărari cu care se recunosc din același neam, faptul că este acceptată ca normală căsătoria cu indivizi provenind din aceste comunități, ca și cunoașterea "vieții" acestor comunități (menționarea în interviuri a unor abateri de la normele tradiționale din aceste comunități, ca și când ele s-ar fi petrecut în propria comunitate) sunt fapte care susțin această idee.

În competiția pentru prestigiu raportarea nu se face nici la membrii populației majoritare, nici la membrii altor grupuri de rromi. Termenul de comparație sunt întotdeauna cei din comunitate, acumulările acestora, comportamentul acestora.

Pentru comunitatea de la Buzescu competiția pentru prestigiu este în primul rând o competiție a acumulărilor din plan material corelată cu respectarea normelor comunitare.

Pentru comunitatea de la Ciurea competiția din plan material pare să fie încă în fazele sale de început, și este probabil este ca ea să evolueze către aceleași forme ca cea din comunitatea de la Buzescu. Accentul cade la Ciurea în momentul actual mai mult pe relaționarea cu exteriorul și încercarea indivizilor de a ieși din mecanismul de reprezentare pe care îl presupune funcția de bulibașă este semnificativ. A avea relații și mai ales a ști să crezi/întreții aceste relații este considerat primul semn (și condiția sine qua non) al viitorului succes în afaceri, implicit al unei stări materiale mai bune. Competiția pentru prestigiu este aici în primul rând o competiție pentru a ști cum "să ieși în lume". (Faptul că în alegerea bulibașului, indiscutabil persoana cea "mai respectată" din comunitate, importanța aspectului ereditar al acestei funcții (moștenită pe linie paternă) tinde să fie în mod clar diminuat în favoarea capacității de a-i reprezenta pe ceilalți subliniază importanța acestui aspect în viața comunității.) (Dacă ar fi să ducem mai departe raționamentul, este posibil ca însăși această competiție să ducă la diminuarea ca importanță a acestei instituții în viața comunității (cu atât mai mult cu cât aminteam puterea de intervenție în interiorul comunității este în mod clar limitată de sfera familiei. Bulibașa nu intervine în familie.)

Este greu de spus însă de ce tocmai acestea sunt sursele prestigiului cu atât mai mult cu cât ele apar esențialmente comune pentru cele două comunități.

Cum semnul cel mai clar al stării materiale a unei familii, vila cât mai impunătoare, capătă atâta importanță pentru două comunități ai căror indivizi provin din populații nomade pentru care locuința nu

putea, nu avea cum și nici nu a fost un subiect de preocupare? De ce tocmai această formă, când se știe averea pentru rromii cortuari se măsoară în primul rând în aur, care dincolo de faptul că putea fi transportat era și singurul care oferea posibilitate păstrării sigure a banilor? Este oare aceasta, ținând cont și de faptul că rromii de la Buzescu, în mod clar superiori ca nivel material celor de la Ciurea, își spun "țigani româniizați" și nu se recunosc ca membrii ai unui neam, expresia unei competiții mai profunde care să aibă termenul ultim modul de viață al populației majoritare, un mod de viață sedentar? Este greu de răspuns, cel puțin pentru acest nivel de analiză.

Oricare ar fi însă "punctul de plecare" pentru acest fenomen, important este că în sine competiția nu include raportarea la populația majoritară.

Faptul că există mecanisme care permit rezolvarea conflictelor în interiorul

comunității (pentru ambele comunități) și faptul că rezolvările la care acestea conduc sunt acceptate de indivizi, chiar dacă aceste mecanisme sunt indiscutabil susținute și de teama față de "oficial", de exterior, este un argument semnificativ care susține ideea unui puternic atașament față de comunitatea locală a membrilor ambelor comunități.

Numărul mic de abateri de la normele luate în discuție, faptul că încălcarea anumitor norme echivalează cu excluderea din comunitate (pentru ambele grupuri) pune în evidență rolul puternic pe care acestea îl au în orientarea comportamentelor și alegerilor individuale.

Analiza acestor aspecte ne fac să spunem că atașamentul față de comunitate este o caracteristică ce apare pentru ambele comunități, dând seamă de orientarea tradiționalistă a acestora.

Note și bibliografie

1. Variațiile administrative, faptul că satul a intrat succesiv în alcătuirea a mai multor comune fac ca evoluția numărului și componenței etnice a populației localității de-a lungul timpului să fie practic imposibil de urmărit.

2. Este greu de precizat până când se produc aceste "veniri", neexistând nici o evidență a primăriei legată de acest fapt.

3. Aspectele privind conformismul la normele comunității sunt tratate în subcapitolul "Norme. Abateri. Sancțiuni".

Achim, Viorel, 1998, *Țigani în istoria României*, București, Editura Enciclopedică.

Alfaro, Gomez Antonio, 1998, *Marea prigoană a rromilor. Încarcerarea generală a rromilor în Spania anul 1749*, București, Editura Alternative.

Arendt, Hannah, 1994, *Originile totalitarismului*, București, Editura Humanitas.

Auzias, Claire, coordonator, *Les Familles roms d'Europe de l'Est*, IDEF.

Auzias, Claire, 1995, *Les Tsiganes ou le*

detin sauvage des Roms de l'Est, Paris, Editions Michalon.

Auzias, Claire-coordonator, 1995, *Les discriminations a l'encontre des enfants roms*, IDEF.

Cahn, Claude, 1996, *Devide and deport, Roma and sinti in Austria*, European Roma Rights Center.

Chelcea, Ion, 1944, *Țigani din România. Monografie etnografică*, București, Editura Institutului Central de Statistică.

ASPECTE ALE ATAȘAMENTULUI FAȚĂ DE COMUNITATEA LOCALĂ

- Chelcea, Ion, 1944, *Rudarii. Contribuții la o "enigmă" etnografică*, București, Casa Școalelor.
- Cherata, Lucian, 1994, *Istoria Țiganilor, origine, specific, limbă*, Craiova, Editura Z.
- Gusti, Dimitrie; Herseni, Traian, 1940, *Îndrumări pentru monografiile sociologice*, București, Institutul de Științe Sociale ale României.
- Fraser, Angus, 1998, *Țiganii*, București, Editura Humanitas.
- Liegeois, Jean - Pierre, 1985, *Tsiganes et Voyageurs*, Strasbourg, Conseil de la Cooperation Culturelle.
- Kenrick, Donald, 1998, *Rromii: din India la Mediterana*, București, Editura Alternative, "Centre de recherches Tsiganes".
- Merfea, Mihai, 1991, *Țiganii - integrarea socială a romilor*, Brașov, Editura Bârsa.
- Merton, Robert, 1959, *Social Theory and Social Structure*, The free press, Glencoe, Illinois.
- Mihăilescu, Ioan, 1994, *Introducere în sociologie*, note de curs, București.
- Mihăilescu, Vintilă, 1997, *Complexul strămoșului - un exercițiu de analiză*, București, ziarul "Dilema", numerele 211, 212.
- Moser, C. A., 1967, *Metodele de anchetă în investigarea fenomenelor sociale*, București, Editura Științifică.
- Neculau, Adrian, Ferreol, Gilles, coordonatori, 1996, *Minoritari, marginali, excluși* Iași, Editura Polirom.
- Rosenberg, Moris; Turner, Ralph, 1981, *Social Psychology: Sociological Perspectives*, Basic Books, Inc. Publishers, New York.
- Rromathan- Studii Despre Rromi, 1997, vol. 1, nr.1, București.
- Rromathan- Studii Despre Rromi, 1997, vol. 1, nr.2, București.
- Sandu, Dumitru, 1996, *Sociologia tranziției. Valori și tipuri sociale în România*, București, Editura Staff.
- Schaefer, Richard, 1986, *Sociology*, New York, McGraw-Hill Book Company.
- Stahl, Henri, 1975, *Teoria și practica investigărilor sociale*, vol. 1, 2, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Steward, Michael, 1997, *The time of the gypsies*, Oxford, Westview Press.
- Tomova, Ilona, 1995, *The gypsies in the transition period*, Sofia, International center for minority Studies and Intercultural relations.
- Thio, Alex, 1989, *Sociology - an Introduction*, New York, Harper and Row.
- Zamfir, Cătălin; Zamfir Elena coordonatori, 1993, *Țiganii între îngrijorare și ignorare*, București, Editura Alternative.
- Zamfir, Cătălin, 1981, *Filozofia istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Wallerstein, Immanuel, 1992, *Sistemul mondial modern*, vol. 1, 2, București, Editura Meridiane.
- Wieviorka, Michel, 1994, *Spațiul rasismului*, București, Editura Humanitas.
- Boudon, Raymond; Besnard, Philippe; Cherkaoui, Mohamed; Licuyer, Bernard-Pierre (coord.), 1996, *Dictionnaire de la sociologie*, Paris, Larousse.
- Chețan, Octavian; Sommer, Radu (coord.), 1978, *Dictionar de Filozofie*, București, Editura Politică.
- Zamfir, Cătălin; Vlăsceanu, Lazăr, (coord.), 1993, *Dictionar de Sociologie*, București, Editura Babel.